

KAUNO TECHNOLOGIJOS UNIVERSITETAS
SOCIALINIŲ, HUMANITARINIŲ MOKSLŲ IR MENŲ FAKULTETAS
VIEŠOSIOS POLITIKOS IR ADMINISTRAVIMO INSTITUTAS

Andrius Augustanavičius

**BENDRAKŪRA VIEŠŲJŲ PASLAUGŲ TEIKIME:
VIEŠOSIOS POLICIJOS LIETUVOJE ATVEJIS**

Magistro darbas

Darbo vadovė

doc. dr. Eglė Gaulė

KAUNAS, 2015

KAUNO TECHNOLOGIJOS UNIVERSITETAS
SOCIALINIŲ, HUMANITARINIŲ MOKSLŲ IR MENŲ FAKULTETAS
VIEŠOSIOS POLITIKOS IR ADMINISTRAVIMO INSTITUTAS

**BENDRAKŪRA VIEŠŲJŲ PASLAUGŲ TEIKIME:
VIEŠOSIOS POLICIJOS LIETUVOJE ATVEJIS**

Viešojo administravimo magistro darbas
Studijų programa 621N70001

Darbo vadovė

(parašas)

Doc. dr.

E. Gaulė

2015-05-26

Recenzentas

(parašas)

Lekt. Dr. P. Veršekys

2015-05-26

Atliko

(parašas)

SMV 3/2 gr. studentas

A. Augustanavičius

El. paštas:

andrius.augustanavicius@ktu.edu.

2015-05-26

KAUNAS, 2015

PATVIRTINIMAS APIE MAGISTRO BAIGIAMOJO DARBO SAVARANKIŠKUMĄ

Patvirtinu, kad parengtas magistro darbas

(įrašyti pavadinimą)

- atliktas savarankiškai ir jo dalys arba visas darbas nėra nukopijuotas nuo kitų autorių darbų;
- nebuvo pateiktas atsiskaitymui šiame ar kitame KTU fakultete ar kitoje aukštojoje mokykloje;
- pateiktos nuorodos į visus kitų autorių darbus, kurių medžiaga pasinaudota.

Vardas, pavardė

Parašas

Data

Augustanavičius, A. *Bendrakūra viešųjų paslaugų teikime: viešosios policijos Lietuvoje atvejis*. Viešojo administravimo magistro darbas. Studijų programa 621N70001. Vadovė doc. dr. E. Gaulė. Kaunas: Kauno technologijos universitetas, Socialinių, humanitarinių mokslų ir menų fakultetas, 2015, 68 p.

SANTRAUKA

Magistro baigiamajame darbe analizuojama bendrakūra viešosios policijos paslaugų teikime. Tai svarbus veiksnys viešosios policijos paslaugų teikime, kuris atsiranda sąveikaujant (bendradarbiaujant) įstaigai ir gyventojui/bendruomenei, kadangi į paslaugų kūrimą įtraukti vartotojai pradeda patys generuoti idėjas bei pratiškai jas išbando ir pritaiko. Iš čia kilo mokslinė problema: kaip policija, teikdama viešąsias paslaugas, bendradarbiauja su gyventojais. Tyrimo tikslas – ištirti bendrakūrą viešosios policijos paslaugų teikime. Tyrimo objektas – bendrakūra viešųjų paslaugų teikime. Tyrimo dalykas – bendrakūra viešosios policijos paslaugų teikime. Tyrimo uždaviniai: atskleisti bendrakūros viešųjų paslaugų teikime esmę ir veiksnius; nustatyti bendrakūros viešosios policijos paslaugų teikime formas; ištirti bendrakūrą viešosios policijos paslaugų teikime Lietuvoje. Tyrimo metodai: darbe atlikta mokslinės literatūros, dokumentų ir kitų šaltinių turinio, interviu ir anketinės apklausos tyrimo analizė. Tyrimo moksliniai rezultatai: atskleista bendrakūros viešųjų paslaugų teikime esmė ir veiksniai; nustatytos bendrakūros viešosios policijos paslaugų teikime formos. Tyrimo praktiniai rezultatai: ištirta bendrakūra viešosios policijos paslaugų teikime Lietuvoje. Darbo struktūra: magistro darbą sudaro įvadas, trys dalys, išvados ir rekomendacijos, literatūros sąrašas ir priedai. Kiekviena dalis suskirstyta į poskyrius pagal nagrinėjamo klausimo pobūdį. Pirmoje dalyje atskleidžiama viešųjų paslaugų samprata, jų teikimo sistema, analizuojama bendrakūra viešųjų paslaugų teikime bei viešosios policijos bendrakūra šiame procese. Antroje darbo dalyje analizuojama Lietuvos viešosios policijos raida ir jos teikiamų paslaugų sistema bei visuomenės iniciatyvos minėtame procese, pateikiant policijos rėmėjų ir grupių „Saugi kaimynystė“ atvejus. Trečioje dalyje aprašomas policijos bendrakūros viešųjų paslaugų teikime tyrimas atliktas Kauno Žaliakalnio ir Eigulių policijos nuovadose bei pagrindžiama tyrimo metodologija, analizuojami, interpretuojami ir apibendrinami gauti rezultatai.

Augustanavičius, A. *Co-production in Public Services Delivery: Case of Public Police in Lithuania*. Master's Thesis in Public Administration. Study programme 621N70001. Supervisor assoc. dr. E. Gaulė. Kaunas: Faculty of Social Sciences, Arts and Humanities, Kaunas University of Technology, 2015, 68 p.

SUMMARY

This master's thesis analyzes the co-production in public police services delivery, which is an important factor in the process of public police services when institution is cooperating with the society which helps to develop the service and begins to generate ideas and test them in practice it selves. From here came the scientific problem: police co-production with society in public services delivery. The aim of the research is to explore police co-production in the public services delivery. The object of research is co-production in the public services delivery. The subject of research is co-production in public police services. Objectives of the research: to reveal co-production in public services delivery and its essence and factors; to identify the forms of co-production in public police services delivery; to investigate police co-production in public services delivery in Lithuania. Research Methods: the analysis of scientific literature, documents and other sources along with interview and survey. Scientific results: revealed factors of co-production in public services delivery; identified the forms of co-production in public police services delivery; investigated police co-production in public services delivery in Lithuania. Practical results: investigated co-production in public police services delivery in Lithuania. Structure: The Master's thesis consists of an introduction, three chapters, conclusions and recommendations, references and appendices. Each part is divided into sections according to the nature of the matter in question. The first part gives the concept of public service and its delivery system, also analysis co-production of public police in public services delivery. The second part analyzes public police in Lithuania and the evolution of its services system and public initiatives in this process by providing police supporters and “Safe neighbourhood” cases. The third chapter describes the police co-production in public services delivery while analysing research which was conducted in Kaunas Žaliakalnis and Eiguliai police stations, justify research methodology, analyse and interprets the results obtained.

TURINYS

ĮVADAS.....	9
1. TEORINIAI IR TAIKOMIEJI BENDRAKŪROS VIEŠOSIOS POLICIJOS PASLAUGŲ TEIKIME ASPEKTAI	12
1.1. Viešosios paslaugos samprata ir teikimo sistema.....	12
1.2. Bendrakūra viešosios paslaugos teikime	14
1.3. Viešosios policijos raida.....	16
1.4. Bendrakūra viešosios policijos paslaugų teikime.....	23
2. BENDRAKŪROS VIEŠOSIOS POLICIJOS PASLAUGŲ TEIKIME LIETUVOJE ANALIZĖ.....	27
2.1. Viešosios policijos raida Lietuvoje	27
2.2. Viešosios policijos paslaugos ir jų teikimo sistema Lietuvoje.....	31
2.3. Bendrakūros iniciatyvų viešosios policijos paslaugų teikime Lietuvoje analizė	34
2.3.1. Policijos rėmėjų vaidmuo viešosios policijos paslaugų teikime	35
2.3.2. Policijos ir gyventojų bendradarbiavimas prevencinėje programoje „Saugi kaimynystė“ ..	37
3. BENDRAKŪROS VIEŠOSIOS POLICIJOS PASLAUGŲ TEIKIME ŽALIAKALNIO IR EIGULIŲ POLICIJOS NUOVADOSE TYRIMAS.....	42
3.1. Bendrakūros viešosios policijos paslaugų teikime tyrimo metodika	42
3.2. Bendrakūros viešosios policijos paslaugų teikime tyrimo rezultatų analizė	45
3.2.1. Interviu rezultatų analizė.....	45
3.2.2. Anketinės apklausos rezultatų analizė.....	47
IŠVADOS	54
REKOMENDACIJOS	55
LITERATŪRA	56
1 PRIEDAS	59
2 PRIEDAS	60
3 PRIEDAS	62
4 PRIEDAS	63
5 PRIEDAS	68

LENTELĖS

1 lentelė. Informantų charakteristikos	44
2 lentelė. Respondentų charakteristikos	44

PAVEIKSLAI

1 Pav. Grupių „Saugi kaimynystė“ komanda	38
2 Pav. Laikas, skiriamas policijos rėmėjo/ „Saugios kaimynystės“ grupės veiklai per savaitę	48
3 Pav. Priežastys, lėmusios apsisprendimą tapti policijos rėmėju/ „Saugios kaimynystės“ grupės nariu	49
4 Pav. Dalyvavimo policijos rėmėjo/ „Saugios kaimynystės“ grupės veikloje nauda	50
5 Pav. Sunkumai, su kuriais veikloje susiduria policijos rėmėjai/ „Saugios kaimynystės“ grupės	51
6 Pav. Asmeninės nuomonės apie policijos pareigūnų darbą kaita pradėjus dalyvauti policijos rėmėju/ „Saugios kaimynystės“ grupių veikloje	51
7 Pav. Priemonės visuomenės ir policijos bendradarbiavimo tobulinimui	52

PRIEDAI

1 PRIEDAS. Interviu klausimai	59
2 PRIEDAS. Klausimynas	60
3 PRIEDAS. Grupių „Saugi kaimynystė“ kūrimo rekomendacijos	62
4 PRIEDAS. „Grupių „Saugi kaimynystė“ sutartis	63
5 PRIEDAS. Grupių „Saugi kaimynystė“ Lietuvoje ženklų pavyzdžiai	68

PAGRINDINĖS SĄVOKOS

Bendrakūra – daugialypis procesas teikiant viešąsias paslaugas, kuriame sąveikauja kelios suinteresuotosios pusės tam, kad gautų maksimalią naudą, t. y. specialistai, teikiantys paslaugas, ir vartotojai, besinaudojantys paslaugomis (Scriven, 2012).

Nusikalstama veika – žmogaus veika, kuri turi nusikaltimo tikslą; tai visuomenei grėsminga, sąmoninga veika ar veikų sistema, kuri turi bendrą psichologinį motyvą ir bendrą tikslą, bendrą subjekto elgesio formą, bei kelia grėsmę visuomenei (Kalinina, 2005).

Policija – administracinė institucija viešajai tvarkai prižiūrėti, tos institucijos (dažniausiai ginkluotos) pajėgos bei tos institucijos būstinė (Policijos departamentas prie Vidaus reikalų ministerijos, 2015).

Policijos rėmėjas – Policijos rėmėjas yra netarnaujantis policijoje ar Lietuvos kariuomenėje, įskaitant kario savanorio tarnybą, Lietuvos Respublikos pilietis, savanoriškai talkinantis policijai įstatymų ir kitų teisės aktų bei šių nuostatų nustatyta tvarka (LR policijos rėmėjų nuostatai, 2002).

Saugi kaimynystė – tai nusikaltimų prevencijos programa, kurios tikslas yra sumažinti nusikalstamumą, į pagalbą pasitelkus vietos bendruomenes bei namų ūkius (Sampson, 2002, Wood, 2008).

Užkardyti – padaryti kliūtį, užtverti, užkardyti nusikaltimą (Dabartinės lietuvių kalbos žodynas, 2013).

Viešoji paslauga – tai paslauga, kuria be išimčių ir nuolat gali naudotis visi asmenys, asmenų grupės ar kiti ūkio subjektai (Arimavičiūtė, 2005, Denhardt, 2001).

IVADAS

Valstybės valdymo institucijos yra atsakingos už įstatymais joms priskirtų viešųjų paslaugų teikimą ir jų kokybę. Minėtas procesas turi du vienodai svarbius tikslus: įvertinti teikiamų paslaugų naudą bei užtikrinti vartotojų poreikių patenkinimą. Svarbus veiksnys šiame procese yra institucijų ir visuomenės bendradarbiavimas, t. y. bendrakūra – vertės kūrimas, atsirandantis sąveikaujant įstaigai ir vartotojui (Johnson, 2010). Autorė teigia, kad į paslaugų kūrimą įtraukti vartotojai patys generuoja idėjas bei pratiškai jas išbando ir pritaiko. Minėtame procese svarbūs aspektai yra finansai bei visų dalyvaujančių bendradarbiavimas.

Specialios viešosios tvarkos valstybėje palaikymo institucijos, užtikrinančios įstatymų laikymąsi, nusikaltusių asmenų baudimą, viešosios nuosavybės apsaugą bei pagalbą gyventojams esant poreikiui, buvo sukurti jau seniai. Jų veikla nuo senųjų istorijos laikų paremta bendradarbiavimo su visuomene principu. Pirmosios užuominos apie šių institucijų veiklą aptinkamos jau pirmosiose vergvaldinėse valstybėse, t. y. Graikijoje, Egipte, Romoje. Vergvaldiniu ir feodalizmo laikais svarbiausias tvarkos ir saugumo palaikymo funkcijas atliko kariuomenė bei atskiri karių būriai. Naujausiais laikais buvo sukurti specializuoti policijos organai, skirti vien tvarkai palaikyti ir kovoti su nusikalstamumu į šį procesą įtraukiant visuomenę. Dabartiniame pasaulyje visose šalyse veikia specialiosios policijos įstaigos, o ypač didelėse valstybėse yra sukurtos sudėtingos teisėsaugos organų sistemos, kurioms taip pat priskiriama ir policija. Usačiovas (2009, p. 24) ir kiti autoriai rašė, jog policija yra viena didžiausių valstybinių institucijų, kuri nuolat palaiko ryšį su gyventojais ir dirba visuomenės labui. Ši policijos funkcija jai suteikia išskirtinę padėtį valstybėje. Dėl daugialypės veiklos, susijusios su bene visomis visuomenės gyvenimo sferomis, policija užima gana svarbią vietą valstybės valdymo aparate, kadangi kartu su šalies ginkluotosiomis pajėgomis ir slaptosiomis tarnybomis yra valstybinės valdžios ramstis ir neatsiejama valstybinio mechanizmo dalis. Kitaip nei ginkluotųjų pajėgų ar slaptųjų tarnybų, kurios labiau orientuotos į valstybės saugumo užtikrinimą nuo išorės priešų, policija veikia tik šalies viduje bei rūpinasi vidiniu valstybės ir visuomenės saugumo užtikrinimu, o taip pat teikia viešąsias paslaugas, kurios padeda užtikrinti gyventojų saugumą ir viešojo intereso gynimą. Savo veikloje policija vadovaujasi konkrečios valstybės įstatymais bei užtikrina, kad jų laikytųsi visi tos šalies gyventojai. Policija palaiko viešąją tvarką, kovoja su nusikalstamumu o taip pat vykdo jo prevenciją. Ne mažiau svarbi policijos veiklos sritis yra viešųjų paslaugų visuomenei teikimas ir jų administravimas. Paminėtina tai, kad policija, kaip valstybinė institucija, yra veikiamą įvairių politinių jėgų, nuo kurių priklauso valstybinės valdžios svertai (Kūricina, 1998, p. 56).

Kaip pagalbinis policijos pajėgų rezervas daugelyje pasaulio šalių veikia savanoriškos gyventojų organizacijos, padedančios policijai palaikyti viešąją tvarką ir kovoti su nusikalstamumu

bei vykdyti nusikalstamumo prevenciją. Tokios savanoriškos gyventojų organizacijos dirba įvairiomis kryptimis. Tai ir pavieniai asmenys, padedantys savanoriškai ir priskiriami prie policijos padalinių ar pareigūnų, ir nacionalinio lygio organizacijos, turinčios savarankišką struktūrą bei savo veiklos struktūrą (Nikartas, 2012, p. 75). Autorius pastebėjo, kad XX a. pabaigoje įvairių šalių policijos institucijos ėmė skirti nepalyginamai didesnę dėmesį nusikalstamumo prevencijai bei gyventojų įtraukimui į kovą su nusikalstamumu ir viešosios tvarkos palaikymui. Šio proceso tikslas buvo pagerinti policijos įvaizdį, plėtojant ryšius su visuomene ir įtraukiant ją į policijos veiklą.

Viešosios policijos ir visuomenės bendradarbiavimo situacija Lietuvoje vis dar nėra išsamiai išnagrinėta tema, o policijos įvaizdis visuomenėje dviprasmiškas. Neaišku, ar policija Lietuvoje, kaip ir kitose užsienio valstybėse, skiria pakankamai dėmesio gyventojų įtraukimui į kovą su nusikalstamumu ir jo prevencijai, kuriant saugesnę aplinką. Taip pat nėra pakankamai ištirta, kokiomis formomis piliečiai skatinami padėti policijai, o taip pat kaip visuomenės iniciatyvos yra vertinamos pačių policijos pareigūnų. Iš pateiktų išvalgų kilo **tyrimo problema**: bendrakūros viešosios policijos paslaugų teikime trūkumas Lietuvoje.

Tyrimo tikslas – ištirti bendrakūrą viešosios policijos paslaugų teikime.

Tyrimo objektas – bendrakūra viešųjų paslaugų teikime.

Tyrimo dalykas – bendrakūra viešosios policijos paslaugų teikime.

Tyrimo uždaviniai:

1. Atskleisti bendrakūros viešųjų paslaugų teikime esmę ir veiksnius;
2. Nustatyti bendrakūros viešosios policijos paslaugų teikime formas;
3. Ištirti bendrakūrą viešosios policijos paslaugų teikime Lietuvoje.

Tyrimo metodai: darbe atlikta mokslinės literatūros, dokumentų ir kitų šaltinių turinio, interviu ir anketinės apklausos tyrimo rezultatų analizė.

Tyrimo moksliniai rezultatai:

- Atskleista bendrakūros viešųjų paslaugų teikime esmė ir veiksniai;
- Nustatytos bendrakūros viešosios policijos paslaugų teikime formos.

Tyrimo praktiniai rezultatai:

- Ištirta bendrakūra viešosios policijos paslaugų teikime Lietuvoje.

Darbo struktūra. Magistro darbą sudaro įvadas, trys dalys, išvados, literatūros sąrašas ir priedai. Kiekviena darbo dalis suskirstyta į poskyrius pagal nagrinėjamo klausimo pobūdį. Pirmoje dalyje atskleidžiama viešųjų paslaugų samprata, jų teikimo sistema, analizuojama bendrakūra viešųjų paslaugų teikime bei viešosios policijos bendrakūra šiame procese. Antroje darbo dalyje analizuojama Lietuvos viešosios policijos raida ir jos teikiamų paslaugų sistema bei visuomenės iniciatyvos minėtame procese, pateikiant policijos rėmėjų ir grupių „Saugi kaimynystė“ atvejus. Trečioje dalyje aprašomas policijos bendrakūros viešųjų paslaugų teikime tyrimas atliktas Kauno Žaliakalnio ir

Eigulių policijos nuovadose (Kauno miesto Žaliakalnio komisariate) bei pagrindžiama tyrimo metodologija, analizuojami, interpretuojami ir apibendrinami gauti rezultatai.

1. TEORINIAI IR TAIKOMIEJI BENDRAKŪROS VIEŠOSIOS POLICIJOS PASLAUGŲ TEIKIME ASPEKTAI

Šioje baigiamojo magistro darbo dalyje bus glaustai analizuojami teoriniai bei taikomieji bendrakūros viešosios policijos paslaugų teikime aspektai: aptariama viešųjų paslaugų samprata ir jų teikimo sistema, apžvelgta policijos raida ir bendrakūra viešosios policijos paslaugų teikimo procese.

1.1. Viešosios paslaugos samprata ir teikimo sistema

Antikinėje Graikijoje, Romoje, Egipte ar kitose tų laikų valstybėse termino „viešosios paslaugos“ nebuvo, tačiau valstybės teikiama pagalba savo piliečiams jau tuomet buvo siejama su jos valdymo aparatu. Šiuolaikinėje visuomenėje tokia pagalba yra valstybės, savivaldybės įstaigų ar organizacijų veikla. Ji padeda suteikti gyventojams socialines, švietimo, mokslo, kultūros sporto ar kitas įstatymais numatytas paslaugas. Usačiovas (2009, p. 101) pabrėžė, kad tam tikrais įstatymų numatytais atvejais viešąsias paslaugas gali teikti ir privatūs asmenys. Kuriant tinkamai funkcionuojančią viešųjų paslaugų rinką buvo įvestas privalomas savivaldybių viešųjų paslaugų plėtros strateginis planavimas. Jis apibrėžia paslaugų poreikius bendruomenėje, jų teikimo būdų prioritetus, finansavimo šaltinius bei būdus jų tenkinimui.

Šiuolaikinėje visuomenėje didžiausia paslaugų dalis, kuriomis naudojasi visuomenė, yra sukuriamą ne privačiame sektoriuje, o viešųjų institucijų. Viešasis sektorius, kaip ir privatus sektorius, turi užtikrinti savo teikiamų paslaugų kokybę, kurios apibrėžiamos, kaip paslaugos, kuriomis be išimčių ir nuolat gali naudotis visi asmenys, asmenų grupės ar kiti ūkio subjektai (Arimavičiūtė, 2005).

Macintyre (2003) rašė, kad kiekvienoje valstybėje viešųjų paslaugų samprata ir jų apibrėžimas gali skirtis priklausomai nuo šalies ekonominio, socialinio, kultūrinio išsivystymo lygio, valstybės dalyvavimo paslaugų teikime. Prancūzijoje, apibrėžiant viešąsias paslaugas, išryškinamas valstybės vaidmuo ir sritys, kurios nėra pelningos privačioms kompanijoms. Švedijoje viešosios paslaugos apima visas politikos veiklos sritis: dotacijas, švietimą bei šalies socialinės ir ekonominės struktūros vystymą. Didžiojoje Britanijoje viešųjų paslaugų apibrėžimui naudojamas terminas socialinė ekonomika. Italijoje minėtos paslaugos yra suskirstytos į tas, kurios garantuoja ekonominį konkurencingumą ir į tas, kurios įneša indėlį į socialinę sanglaudą. Anot autorės viešosiomis paslaugomis įvardijamos paslaugos, kurios turi šiuos bruožus:

1. Teikimą reguliuoja valstybės valdžios institucijos;
2. Teikiamos valstybės organizacijų ar finansuojant privačių organizacijų ar NVO veiklą;
3. Duoda naudą visuomenei (tenkina viešąjį interesą):

- a. joms būdingas vientisumas, jos naudingos gyventojui, už teikimą neįmanoma tiesiogiai paimti mokėjimo. Pavyzdžiui, policijos veikla, gaisro gesinimo tarnyba, gatvių apšvietimo tarnybų veikla ir t. t. Paslaugos naudojamos bendrai, yra visiems prieinamos;
- b. jos reikšmingos visuomenei, teikiamos privatiems asmenims, bet duoda naudą visuomenei. Pavyzdžiui, bibliotekos, kai kuriais atvejais viešasis transportas, šiukšlių tvarkymo organizacijos ir pan.;
- c. yra svarbios visuomenei/ teritorinei bendruomenei, bet reikalauja didelių investicijų, todėl teikiamos monopolijų. Pavyzdžiui, centralizuotas vandens, šilumos tiekimas ir pan.;
- d. yra svarbios visuomenės/ teritorinės bendruomenės narių gyvenimo kokybei, bet būtų per brangios, jei šias paslaugas teiktų privatus sektorius. Tai tokios gėrybės, kurios teikiamos siekiant įgyvendinti teisingumo principą.

Brown, Potomski, Slyke (2008) rašė, kad nors šie viešosios paslaugos skiriamieji požymiai teoriškai yra aiškūs, tačiau jų praktinis pritaikymas nėra paprastas, mat nuspręsti ar paslauga turi „placią“ viešąją naudą yra sąlyginis dalykas.

Kaip jau buvo minėta, viešųjų paslaugų pagrindinis tikslas – tenkinti vartotojų visuomeninius poreikius. Pruskus (2003) išskyrė tokius pagrindinius visuomeninius poreikius:

1. reprodukcijos poreikis, kuris susijęs su galimybe sukurti šeimą;
2. gėrybių gamybos poreikis, susijęs su žmogaus gyvenimu;
3. saugumo ir socialinės tvarkos poreikis;
4. dvasinių problemų, gyvenimo prasmės poreikis, t.y. religinių institucijų veikla;
5. žinių perdavimo bei augančios kartos socializacijos poreikis, susijęs su visuomenės švietimu ir kultūra.

Pagrindinis teikiamų viešųjų paslaugų kokybės vertintojas yra paslaugos vartotojas – visuomenės narys. Tačiau vartotojų poreikiai nuolat keičiasi, auga, o iš viešųjų paslaugų jie nuolat tikisi vis aukštesnės kokybės. Dėl šios priežasties vienas iš pagrindinių ES politikos principų yra skatinti laisvą konkurenciją ir nediskriminuoti rinkos dalyvių teikiant viešąsias paslaugas visuomenei, suteikiant visiems vienodas galimybes ir skatinant laisvą konkurenciją, nes viešųjų paslaugų rinka yra efektyvi tik tada, kai ji yra konkurencinė (Dvorak, 2006). ES valstybėse viešųjų paslaugų organizavimas ir teikimas vykdomas, taikant įvairius būdus, kuriuos galima sąlyginai grupuoti į šias grupes:

1. Tradicinis tiesioginis viešųjų paslaugų teikimas per viešojo sektoriaus įstaigas.
2. Viešųjų paslaugų teikimas, taikant įvairias partnerystes formas tarp valstybės ir privačių įmonių bei NVO (Brown, Potomski, Slyke, 2008, p. 114).

Apibendrinant matyti, jog viešosios paslaugos terminas nėra tikslus bei gali turėti skirtingų apibrėžimų kiekvienoje valstybėje priklausomai nuo šalies ekonominio, socialinio, kultūrinio išsivystymo lygio, valstybės dalyvavimo paslaugų teikime, ypatingai daugumą turinčiose socialiai reikšmingose gėrybėse. Daugumoje valstybių, viešųjų paslaugų sistema apibrėžiama kaip valstybės ar jos specialių įstaigų bei organizacijų veikla, teikiant gyventojams socialines, švietimo, mokslo, kultūros, sporto, saugumo užtikrinimo paslaugas ir kitas įstatymų numatytas paslaugas.

Kitame darbo poskyryje bus analizuojama viešųjų paslaugų bruožai, bendrakūros sąvoka, jos atsiradimas ir bendrakūros proceso viešųjų paslaugų teikimo ypatumai.

1.2. Bendrakūra viešosios paslaugos teikime

Kazakevičiūtė, Bagdonienė, Sudhansu (2012) bendrakūrą nagrinėjo, kaip sąveiką tarp skirtingas platformas atstovaujančių veikėjų veiklą, kuriai būdingas išteklių integravimas ir naujų žinių kūrimas, virstantis į nenutrūkstamą inovacijų vyksmą ir didesnės visuminės vertės generavimą. Efektyvus klientų dalyvavimas priklauso nuo trijų veiksnių: klientų vaidmens aiškumo, sugebėjimo ir motyvacijos:

1. *Vaidmens aiškumas*. Klientai privalo aiškiai žinoti, ko iš jų tikimasi ir kaip jie turėtų elgtis esant konkrečiai paslaugai. Konkretūs klientų dalyvavimo vaidmenys, indėliai ar prisidėjimas, ribos ir būdai turėtų būti aiškūs, pažįstami ir nuoseklūs.
2. *Sugebėjimas*. Norint efektyviai dalyvauti taip pat reikalingi klientai, kurie gali pateikti naudingus ir savalaikius indėlius pristatant paslaugas.
3. *Motyvacija*. Klientai taip pat turi būti motyvuoti dalyvauti teikiant paslaugas.

Bet kokių atveju aktyvus dalyvavimas vienaip ar kitaip susijęs su kliento ir paslaugos teikėjo santykiais vykstant gamybai ir vartojimui. Dalyvavimas susideda iš trijų plačių aspektų: dalijimosi informacija, atsakingo elgesio ir asmeninės sąveikos. Pirma, klientai turi dalytis informacija su paslaugų teikėjais, kad būtų užtikrintas jų asmeninių poreikių patenkinamas. Antra, klientai pripažįsta savo pareigą ir atsakomybę pozityviai bendradarbiauti su paslaugos teikėju. Trečia, asmeninės sąveikos aspektas reiškia, kad bus pasitikėjimas, parama, bendradarbiavimas ir įsipareigojimas. Taigi paslaugų organizacijos negaus naudos iš kliento dalyvavimo, jei organizacija ir klientas nebus pasirengę aktyviai bendradarbiauti. Pavyzdžiui, organizacijos gali naudoti pasirinktų metodų, komunikacinių iniciatyvų ir mokymo programų kombinaciją, norėdamos užtikrinti, kad klientai turėtų būtinus sugebėjimus tapti efektyviais paslaugų dalyviais. Klientai gali neįgyvendinti dalyvavimo naudos, kol paslaugų organizacija aiškiai neparodys jiems šios naudos. Be to klientus reikia motyvuoti, kompensuoti patirtus dalyvavimo procese nuostolius. Aktyviai dalyvaudami paslaugų teikimo procese, klientai bendrai kuria paslaugą sau. Norint pasiekti reikiamą efektą, klientų dalyvavimą reikia valdyti

taip, kad klientas bendrai kurtų savo paslaugą ir taip parodytų vertę, pranašumą ir gebėjimą atitikti vidinių ir išorinių suinteresuotų asmenų interesus (Brudney, England, 1983, p. 49-56).

Bendrojo viešųjų paslaugų teikimo problema pirmiausia susidomėjo Amerikos viešojo administravimo srities mokslininkai praėjusio šimtmečio aštuntajame dešimtmetyje. Pirmiausia ji buvo plėtojama Politikos teorijos ir politikos analizės seminare Indianos universitete. Mokslininkai ir valdininkai teigė, kad gyventojai kaip klientai turi gauti efektyvesnes ir našesnes paslaugas, teikiamas profesionalių darbuotojų, dirbančių didelėje biurokratinėje įstaigoje (Brandsen, Pestoff, 2006, p. 26).

Patį bendrojo kūrimo terminą pasiūlė Astrom (1999). Ji pavartojo šį terminą kaip būdą paaiškinti, kodėl policijai reikia bendruomenės ne mažiau, nei bendruomenei reikia policijos. Autorė vėlesniuose darbuose pripažino, kad paslaugos kūrimas, skirtingai nuo prekės gamybos, buvo sudėtingas be aktyvaus galimų paslaugos gavėjų dalyvavimo. Buvo sukurtas terminas „bendrasis kūrimas“ (angl. co-production), kad aptartų santykius tarp „kūrėjo“ (pavyzdžiui, mokytojo, slaugytojo ir pan.) ir „kliento“. Kiek vėliau buvo atlikti bendrojo kūrimo tyrimai su gydytojais ir pacientais. Vėliau atlikti tyrimai įrodė, kad norint teigiamų pokyčių saugioje kaimynystėje ryšiai turi būti abipusiai. Jau senokai atkreiptas dėmesys į NVO vaidmenį teikiant viešąsias paslaugas (Alford, 2002, p. 32). Autorius taip pat teigia, kad nuo 1980 m. vidurio susidomėjimas bendrojo paslaugų kūrimu peraugo į viešojo sektoriaus marketizavimą, o nuo 1990 m. susidomėjimas „bendruoju kūrimu“ vėl atsinaujino. Dabartiniuose mokslininkų darbuose pastebima, kaip kinta su bendruoju kūrimu susiję apibrėžimai, kaip skirtingi autoriai akcentuoja skirtingus aspektus. Mottiar (2003) bendrąjį kūrimą įvardija kaip alternatyvią paslaugos teikimo formą, kai piliečiai veikia bendrai su viešosiomis įstaigomis teikiant paslaugą. Kiti autoriai bendrąjį kūrimą įvardija kaip vieną iš piliečių dalyvavimo formų, paslaugos vertės kūrimo procesą, ar net alternatyvą naujai viešajai vadybai. Kai kurie mokslininkai bendrąjį kūrimą apibrėžia plačiai: nuo piliečių pageidavimų dėl viešųjų paslaugų iki piliečių, teikiančių pagalbą visuomeninėms organizacijoms. Kiti teigia, kad bendrasis kūrimas yra paslaugos vartotojų dalyvavimas teikiant paslaugą paprastai kartu su viešosiomis institucijomis arba piliečių veiksmai, kurie skirti papildyti viešųjų institucijų veiksmus ar prisidėti prie jų ir sukelti bendrą elgesį. Taigi matyti, jog pilietis ir viešoji institucija abipusiai atsakingi už paslaugos teikimą. Vietoj to, kad viešoji institucija reaguotų į reikalavimus paslaugai, dabar ji dirbs su piliečiais kaip su kartu kuriančiais asmenimis, kad patenkintų tuos reikalavimus. Brudney ir England (1983) bendrąjį kūrimą apibrėžė kaip kylančią paslaugų teikimo proceso koncepciją, pagal kurią piliečiai tiesioginį dalyvauja planuojant ir teikiant viešąsias paslaugas kartu su profesionaliais paslaugų teikėjais.

Mottiar (2003) rašė, kad analizuojant bendrakūros arba bendrojo kūrimo apibrėžimus literatūroje galima išvelgti, kad vieningos nuomonės dėl pastarojo apibrėžimo suinteresuotoje akademinėje bendruomenėje nėra, tačiau tikrai esama pagrindinių principų, tinkančių visiems atvejams. Be jų kyla pavojus, kad ši idėja bus priskirta viešųjų paslaugų darbotvarkei, kuria siekiama

sumažinti išlaidas ir efektyviai siekti tikslo. Bendrojo kūrimo kaip valdomo proceso integravimas į viešąjį sektorių gali susidurti su kliūtimis, kurias reikia įveikti kol bendro kūrimo idėja taps priimtina politinėse ir profesinėse sferose. Autorės nuomone, bendrasis paslaugų kūrimas gali paskatinti daug teigiamų socialinių vertybių ir pokyčių. Taigi neturėtų būti suprantamas tik kaip priemonė sumažinti kainas, darbuotojų skaičių arba viešąjį biudžetą. Bet koku atveju bendrasis kūrimas paslaugose nėra savaime suprantamas ir vykstantis procesas ir yra susijęs su technologiniais, socialiniais, instituciniais pokyčiais viešųjų paslaugų sektoriuje. Kad aktyvus dalyvavimas paslaugose būtų naudingasis organizacijai ir klientui, viešųjų paslaugų, kurioms atlikti reikalingas aktyvus klientų įsitraukimas, ypač tų klientų, kurie yra tiesioginiai paslaugų naudos gavėjai, teikėjai turėtų atitinkamai valdyti klientų dalyvavimą paslaugose, o ne tenkintis elementariomis aptarnavimo procedūromis.

Taigi, apibendrinant galima teigti, kad bendrakūra arba bendrasis kūrimas yra kompleksiškas reiškinys, kuriam atskleisti būtinas įvairių mokslinių požiūrių integravimas. Bendrakūra aiškinama kaip vertės kūrimo procesas, klientų ir kitų suinteresuotųjų dalyvavimas ir žinių kūrimas suinteresuotųjų pastangomis. Nė vienas šių požiūrių negali vienareikšmiškai paaiškinti bendrakūros fenomeno, kadangi tik visų požiūrių visuma sistemiškai išaiškina bendrakūros reiškinį.

Kitame poskyryje bus dėstoma viešosios policijos raida, funkcijų paskirstymas ir jos, kaip valstybės vidaus apsaugos struktūros dalyvavimas visuomenės gyvenime. Taip pat apžvelgiama Prancūzijos, Jungtinės Karalystės, Vokietijos Federacinės Respublikos ir Jungtinių Amerikos Valstijų šiandienos policijos įstaigų sistemos, pristatoma kūrimosi raida, jos rezultatai, atliekamos funkcijos.

1.3. Viešosios policijos raida

Sąvoka *policija* kilusi iš graikų kalbos žodžio *politeia*, reiškiantį valstybės, miesto valdymą. Pirmiausia tai buvo susiję su valstybės apsauga ir tvarkos palaikymu. Vėliau romėnai, užkariavę Graikiją, perėmė iš graikų turimas žinias bei praktiką apie valstybės valdymą, vidinį valstybės saugumo užtikrinimą. Iš romėnų perimta patirtis pasiekė viduramžių Europą, kur minėta sąvoka transformavosi į *pilitia*, vėliau – į *police* ir prigijo daugelio Europos valstybių leksikoje, identifikuodama įstatymų saugomą tvarką ir moralę (Nikartas, 2012, p. 82).

Viduramžių Europoje policijos funkcijas vykdė karalių ar didikų rūmų valdininkai ir karių būriai. Funkcijos nebuvo išskaidytos į atskiras sritis, apėmė įvairias administracines, teismines, įstatymines, politines, karines ir valdymo veiklas. XVI a. Europoje pradėjo kurtis specialios valstybinės įstaigos, pagrindinė jų užduotis – valstybės vidaus saugumas, visuomenės apsaugos užtikrinimas, įstatymų priežiūra. Nuo sąvokos policija buvo atskirta politika, finansinis ir karinis valdymas, teisminė ir kita veikla, nesusijusi su administracinių ir vidinių valdymo bei saugumo funkcijų vykdymu. Atskirose valstybėse (Rusijoje ir kt.) policijos organai buvo ir yra vadinami

milicija. Ši sąvoka kilusi iš lotynų kalbos *militia*, *miles* ir reiškia kariuomenė. Taip buvo vadinama nereguliari, suformuota iš savanorių, veikianti tik karo metu kariuomenė. Reikia paminėti, kad sąvoka buvo taikoma ir savarankiškomis gyventojų formuotėms, sudaromoms tvarkai palaikyti ir policinėms funkcijoms vykdyti, kai šalies valdžia negalėjo vykdyti tiesioginių funkcijų. Senovės rašytiniuose šaltiniuose mokslininkai aptikę nemažai senovės Rytų ir antikinės Europos valstybėse egzistavusių ypatingų apsaugos organų, palaikiusių tvarką ir saugumą valstybėje, aprašymų. Šias policijos funkcijas vykdė specialūs ginkluoti karių būriai arba būriai, suburti iš vergų, kuriems vadovavo specialūs valdininkai ar karininkai. Senovės Egipte Naujosios karalystės epochoje (XVI–XI a. pr. m. e.) buvo sukurta nuolatinė policijos organizacija. Ramzio III valdymo metais (XII a. pr. m. e.) minėta policijos organizacija pasiekė aukščiausią išsivystymo lygį, šalyje buvo sudarytos centralizuotos policijos pajėgos. Pareigūnų darbas buvo dosniai apmokamas iš valstybės išdo. Policija vykdė funkcijas, susijusias su valstybės (faraono) valdžios apsauga ir tvarkos palaikymu, visuomeninių pastatų apsauga, žymių ir kilmingų žmonių laidojimu, patruliavimu Nilo upėje ir miestų gatvėse, tvarkos pažeidėjų išaiškinimu, paieška ir jų baudimu (Kūricina, 1998, p. 71-73).

Gera išvystytą, nuolat veikiančią vidinę apsaugos organizaciją turėjo asirai. Organizacijos pagrindą sudarė pašto tarnybos stotys ir pašto kurjeriai, kurie kontroliavo ir stebėjo viską, kas vyko aplinkui, t. y. jie vykdė policijos agentų darbą. Senovės Indijos valstybėse įstatymų priežiūrą, saugumo ir tvarkos palaikymą vykdė speciali policinė organizacija, sudaryta iš policijos valdininkų ir tarnautojų-karių (*dživagribhi* ir *ugri*). Svarbų vaidmenį valstybės valdyme ir visuomenės gyvenime atliko slaptoji šnipinėjimo tarnyba. Be žvalgybinių, kontržvalgybinių, politinių sekimo funkcijų, minėta tarnyba vykdė ir kriminalinės paieškos funkcijas: tyrė nusikaltimus, kontroliavo landynes, pasilinksminimo namus, asmenis, turinčius dideles pinigų sumas ir pan. (Usačiovas, 2009, p. 46).

Senovės Kinijoje nuo seniausių laikų vystyta valstybės valdymo forma, nukreipta į nuolatinę gyventojų kontrolę. XII–XI a. pr. m. e. kinų valstybėse sukurta pakankamai gera saugumo ir šnipinėjimo organizacija, susiformavo profesionalių saugumo/šnipinėjimo ekspertų kasta. Atėnuose veikė policijos pajėgos, patruliavusios gatvėse, jos užtikrino įstatymų, dorovės laikymąsi ir viešąją tvarką mieste, kontroliavo masinius laisvalaikio renginius. Pastarąsias policijos pajėgas sudarė raitųjų ir pėsčiųjų lankininkų apsaugos būriai, sudaryti iš vergų (Kūricina, 1998, p. 77).

I a. pr. m. e. Romoje sukurta miesto policijos organizacija. Tiesioginėms policijos funkcijoms vykdyti sudarytos specialios policijos pajėgos. Jas sudarė imperatoriaus gvardijos kariai (pretorionai) ir miesto sargybiniai bei iš gyventojų formuojami naktinių sargybinių būriai. Už Romos ribų, provincijoje, saugumą ir tvarką palaikė, ieškojo nusikaltėlių, juos sulaikydavo armijos karių būriai. Nors dideliuose miestuose Romos pavyzdžiu organizuotos specialios policijos pajėgos (Usačiovas, 2009, p. 84).

Viduramžiais specialių valstybinių policijos organų valstybėse nebuvo, nustatytų įstatymų vykdymo, prasižengusių jiems asmenų baudimo, tvarkos ir saugumo užtikrinimo funkcijas dažniausiai vykdė kariuomenės būriai, šalių monarchų ir feodalų rūmų valdininkai ir paskirti valdžios atstovai. Tuo metu sąvoka *police* apėmė įvairią administracinę, teisminę, įstatyminę, politinę, karinę, valdymo ir kitokią valstybinių ir feodalų valdžios įstaigų veiklą (Usačiovas, 2009, p. 85).

Tik XIV–XVI a. Europoje pradėjo kurtis pirmosios specialios valstybinės įstaigos, kurių pagrindinė užduotis buvo valstybės ir visuomenės apsaugos užtikrinimas, įstatymų įgyvendinimas ir priežiūra. XVII a. sąvokos *police* reikšmė pradeda keistis. Ji suvokiama kaip specialių valstybės organų veikla, užtikrinanti viešąją tvarką ir visuomenės saugumą, valstybinės valdžios apsaugą, vykdant kovą su nusikalstamumu, prievartos priemonių taikymu užtikrinant tvarkos ir įstatymų laikymąsi. Ši reikšmė iki mūsų dienų išliko beveik nepakitusi (Kūricina, 1998, p. 79). Autorė rašė, kad tuo metu susikūrė pirmosios privačios policijos organizacijos: Venecijos ir kitų Šiaurės Italijos miestų prekybinių namų, Pietų Vokietijoje veikusių Fugerių bankininkų namų, Rotšildų bankininkų namų saugumo ir žvalgybos tarnybos.

XVIII–XIX a. Europoje ir kitose pasaulio šalyse susiformavo atskira valstybinės policijos struktūra, veikusi kaip atskira valstybinė institucija. Jau XX a. pradžioje visose pasaulio valstybėse veikė, kaip sudėtinė valstybės valdžios mechanizmo dalis, veikė policijos institucijos, sudarytos iš dviejų pagrindinių padalinių: uniformuotosios policijos ir specializuotų tyrimo policijos tarnybų. Pirmoji iš jų tapo pagrindiniu policijos padaliniu valstybėje, atsakingu už visuomenės saugumo ir viešosios tvarkos palaikymą, valstybinių įstaigų ir sienos apsaugą, įstatymų laikymosi priežiūrą, specialių paslaugų teikimą ir leidimų išdavimą. Uniformuotoji policija dirbo viešai, taip atsirado antrasis jos pavadinimas – viešoji policija. Vilkėdami specialias policijos uniformas jos atstovai patruliavo gatvėse, saugojo turtą, pastatus ar tam tikrus asmenis. Specializuotus policijos organus sudarė bendroje policijos sistemoje veikiantys specialūs kriminalinės paieškos, politinės policijos ir kontržvalgybos padaliniai (detektyvų tarnybos), tyrę valstybinius ir kriminalinius nusikaltimus, vykdę jų užkardymą. Europos ir kitose pasaulio šalyse sukurtos policijos organizacijos sistemos, atsižvelgiant į vietines ypatybes, buvo ir daugiausia iki mūsų dienų išliko dviejų tipų: centralizuotos, decentralizuotos (Usačiovas, 2009, p. 91).

Žemyninėse Europos šalyse, jų kolonijose visa centralizuotos policijos veikla buvo reglamentuojama ir kontroliuojama valdymo centro, priklausančio Vidaus reikalų ministerijai. Policijos darbuotojai vykdė siauras, specializuotas funkcijas. Decentralizuotas policijos organizacijos tipas buvo būdingas Didžiajai Britanijai, JAV, kitoms anglosaksų sistemos ar artimoms jai valstybėms. Pasireiškė tuo, kad atskirose šalies vietose veikė savarankiškos policijos institucijos, pavaldžios aukščiausioms vietinės valdžios struktūroms. Jos paskirtas funkcijas vykdė tik savo savivaldos teritorijoje, policijos pareigūnai nebuvo gerai parengti atlikti jiems paskirtas funkcijas. Greta

valstybinės policijos, įvairiose pasaulio šalyse pradėjo kurtis privačios saugos organizacijos: Pinkertono detektyvų agentūra JAV, Krupo gamyklų saugumo tarnyba Vokietijoje, įvairūs detektyvų ir apsaugos biurai, daugiausiai veikę Europoje (Usačiovas, 2009, p. 95).

Prancūzija dažnai vadinama policijos organizacijos pradininke, nes joje iš visų Europos valstybių pirmiausiai buvo kuriama policijos organizacija. VI a. susikūrus frankų valstybei kai kurie didikai ir turtingi pirkliai, norėdami apsaugoti savo turtą, sudarinėjo specialius sargybinių būrius iš pasamdytų žmonių. XVII a. 6-ajame dešimtmetyje karalius Liudvikas XIV sukūrė centralizuotą policijos sistemą, atsakingą už viešosios tvarkos ir saugumo užtikrinimą, kovą su nusikalstamumu, veikusią iki Prancūzijos revoliucijos. Po jos vyko reformos, pakeitusios šalies policijos organus. Prancūzijos policijos sistema dar kartą reorganizuota po 1803 m., kai Napoleonas Bonapartas pasiskelbė imperatoriumi (Usačiovas, 2009, p. 112-114).

Visa Prancūzijos policijos organų sistema yra griežtai centralizuota ir sudaryta iš dviejų pagrindinių tarnybų: VRM pavaldžios Nacionalinės policijos, kurioje dirba apie 120 000 pareigūnų, ir Nacionalinės žandarmerijos, pavaldžios Gynybos ministerijai, joje tarnauja daugiau nei 90 000 žmonių. Dar yra atskiros policijos tarnybos, atliekančios siauras specifines funkcijas, pavyzdžiui, pasienio policija, joje dirba apie 7 000 pareigūnų. Nacionalinė policija sudaryta iš keturių operatyvinių tarnybų, atsakingų už tam tikrą veiklos sritį: dviejų specialiųjų tarnybų, užtikrinančių valstybės saugumą, renkančių informaciją šioje srityje; kriminalinės policijos, tiriančios nusikaltimus, operatyviai kovojančios su nusikalstamumu; visuomenės saugumo organų, t. y. viešosios uniformuotosios policijos su jose esančiais atskirais nusikaltimų tyrimo padaliniais, palaikančiais viešąją tvarką ir saugumą visuomenėje (Usačiovas, 2009, p. 116-118).

Nacionalinė žandarmerija yra karinis-policinis organas, dirbantis kaimo vietovėse, miesteliuose, turinčiuose iki 10 000 gyventojų, departamentų administraciniuose centruose, Paryžiuje. Nacionalinė žandarmerija sudaryta iš centrinių valdymo ir atskirų specializuotų padalinių: generalinės valdybos, teritorinės (departamentų) žandarmerijos, užjūrio departamentų žandarmerijos, mobiliųjų žandarmerijos padalinių su atskiromis specialiomis operatyvinėmis grupėmis, Paryžiaus respublikinės gvardijos, oro transporto, kalnų, kelių patrulinių, jūrų, karinių oro pajėgų, karinių objektų apsaugos padalinių ir pagalbinės žandarmerijos būrių. Pagrindinės jos funkcijos yra analogiškos policijai: viešosios tvarkos ir saugumo užtikrinimas, nusikalstamumo prevencija, gelbėjimo darbai stichinių nelaimių atvejais, nusikaltimų ir teisės pažeidimų tyrimas. Pagal organizacinę struktūrą žandarmerijos padaliniai veikia kaip karo policija, užtikrina karinių įstatymų vykdymą, palaiko tvarką šalies ginkluotųjų pajėgų padaliniuose ir tarp rezervininkų, vykdo mobilizacijos planus, naujokų ir rezervininkų šaukimą, renka baudas, kontroliuoja įvairių įstaigų, tarnybų komercinę veiklą, vykdo kitas specifines funkcijas. Viena pagrindinių žandarmerijos padalinių veiklos kryptių yra nusikaltimų tyrimas ir operatyvinės informacijos rinkimas (Usačiovas, 2009, p. 120-124).

Jungtinėje Karalystėje, turinčioje galias demokratijos tradicijas, vieningos centralizuotos viešosios tvarkos užtikrinimo ir kovos su nusikalstamumu organizacijos nėra. Pirmaisiais šalies policijos organais tapo Londono Sičio policija, veikusi XVII–XVIII a. 1787 m. buvo įkurta Karališkoji Airijos policija (po 1922 m. – Karališkoji Olsterio (Šiaurės Airijos) policija), o 1829 m. – Londono policija (Police of the Metropolis). Vėliau, pagal Londono policijos pavyzdį, policijos įstaigos buvo kuriamos kituose miestuose ir grafystėse, formaliai veikia ir nepriklausomai viena nuo kitos, ir nuo centrinės valdžios, tačiau kartu jų veiklą įvairiomis formomis kontroliuoja šalies Vidaus reikalų ministerija (Usačiovas, 2009, p. 131-132). Policijos įstaigos yra bendrosios paskirties, t. y. sostinės, miestų ir grafysčių policija. Be jų yra ir specializuotų policijos tarnybų, vykdančių specifines funkcijas, dirbančių tam tikroje teritorijoje, veikia atskiri moterų policijos padaliniai ir policijos rezervas (specialūs konstebliai). Paskutiniu metu, ypač atsižvelgiant į visame pasaulyje vykdomą kovą su tarptautiniu terorizmu, Didžiojoje Britanijoje jaučiama vis stiprėjanti tendencija centralizuoti šalies policijos sistemą ir suteikti policijos pareigūnams didesnių įgaliojimų. Dabartinę šalies policijos sistemą sudaro nacionalinės policijos tarnybos, sostinės policijos vyriausioji valdyba (Skotland Jarda), Londono Sičio policijos valdyba, aštuonios Anglijos, Velso ir Škotijos regioninės policijos valdybos, 65 vietinės miestų, grafysčių ir jungtinės policijos valdybos, Olsterio karališkoji policija – iš viso struktūroje dirba apie 150 000 pareigūnų. Šalyje taip pat veikia apie 10 000 darbuotojų turintys žinybinės policijos padaliniai, t. y. policijos tarnybos (jungtinė transporto policija, oro uostų policija, Karališkoji karo policija, Gynybos ministerijos policija, Atominės energijos valdybos policija, Kranto apsaugos tarnybos policija, Karališkosios pašto tarnybos policija ir kt.), vykdančios specifines funkcijas ir priklausančios kitoms ministerijoms (Kūricina, 1998, p. 79-84).

8-ajame dešimtmetyje, siekiant geriau organizuoti policijos įstaigų veiklą kovojant su narkotikų kontrabanda ir nelegaliu platinimu šalyje VRM įkurta Nacionalinė kovos su narkotikų platinimu tarnyba; 2001 m. įkurta Kovos su aukštųjų technologijų nusikaltimais tarnyba; Nacionalinis futbolo saugumo padalinys; 1994 m. – Nacionalinė kriminalinės žvalgybos tarnyba; 1998 m. – Nacionalinis nusikalstamumo skyrius; 1988 m. – Stambių sukčiavimų tarnyba; 2006 m. – Sunkaus organizuoto nusikalstamumo agentūra; 8-ajame dešimtmetyje – Kovos su lytinių nusikaltimų įvykdymu tarpregioninis policijos komitetas. Šalyje taip pat veikia daug privačių policijos organizacijų, jas sudaro privačių pramoninių, finansinių ir prekybinių bendrovių apsaugos tarnybos, privatūs saugos ir detektyvų biurai, agentūros, tarnybos ir kompanijos, kuriose dirba daugiau nei 170 tūkst. žmonių. Didelį dėmesį Londono policija skiria santykiams su įvairiomis visuomenės grupėmis palaikyti. Tuo rūpinasi specialiai įkurtas Santykių su visuomene palaikymo skyrius, jo pareigūnai dirba visuose sostinės policijos padaliniuose. Skyriaus pareigūnai, sistemingai palaikydami santykius su įvairių visuomeninių organizacijų ir grupių atstovais, atlieka policijos prevenciją, dalyvauja kuriant ir

įgyvendinant įvairias prevencines programas, konsultuoja vietinių policijos padalinių vadovus dėl tinkamiausių policijos darbo metodų tam tikromis aplinkybėmis (Kūricina, 1998, p. 91-92).

Šiaurės Airijos policijos – Karališkosios Olsterio policijos – darbo ypatybės paaiškinamos daugeliu istorinių, politinių ir ekonominių aplinkybių. Pastaroji policijos įstaiga griežtai centralizuota, jos darbuotojams, vieninteliams visoje šalyje, leidžiama visada nešiotis šaunamąjį ginklą. Pagrindinis policijos uždavinys yra viešosios tvarkos ir visuomenės saugumo užtikrinimas savo teritorijoje, katalikiškųjų ir protestantiškųjų Olsterio bendruomenių ekstremistinių organizacijų veiklos neutralizavimas. Net pasirašytas taikos susitarimas tarp airių nacionalistų ir protestantų bendruomenės bei Didžiosios Britanijos vyriausybės mažai ką pakeitė Olsterio policijos veikloje. Pagal paskirtį Olsterio policija labai militarizuota, jos teritorija laikoma viena pavojingiausių tarnybos vietų šalyje. Kaip jau minėta, Olsterio policijos darbuotojai visada nešiojasi tarnybinius ginklus, yra išmokyti veikti masinių neramumų atvejais ir kovos su terorizmu metodais (Usačiovas, 2009, 127-129).

Vokietijos Federacinės Respublikos (toliau VFR) šiuolaikinės policijos sistema pradėta kurti po Antrojo pasaulinio karo, kai Vakarų ir Rytų Vokietijose prie sąjungininkų okupacinių kariuomenių komendantūrų iš vietinių gyventojų buvo sudaryti pagalbiniai policijos padaliniai. Dabartiniai VFR policijos organai daug ką perėmė iš anglų ir amerikiečių policijos organizacijos. VFR būdama federacinė valstybė, kur vidaus valdymo reikaluose didelę valdžią turi šalies žemių vyriausybės ir vietinės savivaldos organai, atitinkamai organizavo ir policijos sistemą. Policijos organizacija remiasi dviem principais: viešosios (uniformuotosios) policijos decentralizacija ir kriminalinės policijos, specialiųjų policijos padalinių centralizuota organizacija. Visi VFR policijos organai, juose tarnauja apie 290 000 pareigūnų, pagal kompetenciją ir veiklos kryptis skirstomi į du lygius: pavaldžius atitinkamos žemės VRM viešosios, kriminalinės ir specialių rūšių (vandens, rezervinės ir kt.) policijos tarnybas, kuriose dirba 80 000 visų policijos darbuotojų, bei federalinės policijos tarnybas, esančias federalinio kanclerio žinyboje, ir vidaus reikalų, transporto, gynybos federalinėje ministerijoje, kur dirba likę 20 000 policijos pareigūnų (Usačiovas, 2009, p. 132-135).

Visų policijos organų veiklą reglamentuoja federaliniai bei žemių policijos tarnybų įstatymai (nors žemių policijos įstatymai unifikuoti, bet kartu kiekvienoje žemėje yra ir kai kurių skirtumų), taip pat žymiai išsamiau policijos veikla yra reglamentuojama įvairiais poįstatyminiais aktais.

Nuo *Šiaurės Amerikos* kolonizavimo pradžios vietiniai valdymo organai, kartu ir teisėtvarkos užtikrinimo, buvo kuriami pagal Anglijos įstatymus ir tradicijas, bet turėjo ir tam tikrų ypatybių. Apygardose svarbiausi pareigūnai, palaikantys viešąją tvarką, kovojantys su nusikalstamumu, vykdantys teismų pavedimus ir kitas administracines-policines funkcijas, buvo šerifai, skiriami kolonijinės valdžios. Kartu su šiais pareigūnais, viešosios tvarkos užtikrinimo ir kovos su nusikalstamumu funkcijos būdavo patikėtos ir patiems gyventojams. Atskirose vietovėse iš gyventojų formuojami specialūs apsaugos būriai, saugoję turtą, kovoję su plėšikaujančiomis gaujomis buvo

vardinami Teksaso reindžeriais. XIX a. viduryje didžiausiuose šalies miestuose pradėjo kurtis pastoviosios policijos tarnybos (departamentai), jose dirbo profesionalūs samdomi policininkai, nešioję ant kairiosios krūtinės pusės dideles varines žvaigždes, iš jų ir kilo JAV policininkų pravarde *kopas* (angl. *copper* – varis) (Nikolaičik, 1990, p. 117-122).

JAV policijos pajėgų organizacija yra decentralizuota ir sudaryta iš federalinių, valstijų, vietinių teisėsaugos ir policijos tarnybų bei įstaigų. Pagrindinė teisėsaugos institucija, atsakinga už viešosios tvarkos ir visuomenės saugumo užtikrinimą, kovą su nusikalstamumu ir jo užkardymą, yra valstijų ir vietinės policijos įstaigos. Federaliniai teisėsaugos organai kuriami prie federalinių žinybų ir dažniausiai tiria federalinių įstatymų pažeidimus, atlieka policijos funkcijas federacijos mastu. JAV veikia daug privačių apsaugos ir detektyvų biurų bei agentūrų, kurie glaudžiai bendradarbiauja su valstybiniais teisėsaugos organais (Nikolaičik, 1990, p. 125-129).

XX a. 8–9 dešimtmečiais kartu su tradicinėmis policijos tarnybomis buvo sudaryti centralizuoti sukarintos policijos padaliniai su gerai parengtu ir apginkluotu personalu. Be policijos pajėgų, stichinių nelaimių ir katastrofų atvejais, malšinant masinius neramumus ir kitais ypatingais atvejais viešajai tvarkai palaikyti siunčiami valstijų kariuomenės – nacionalinės gvardijos – ir šalies sausumos kariuomenės padaliniai. 2001 m. JAV įkurta 40 skirtingų federalinių žinybų sujungusi Vidaus saugumo ministerija, kurios siekiamybė – centralizuoti šalies visuomenės saugumo užtikrinimą ir kovą su nusikalstamumu. Šiuo metu JAV veikia daugiau nei 40 000 savarankiškų teisėsaugos ir policijos įstaigų, jose tarnauja per milijoną darbuotojų. Iš jų trys ketvirtadaliai davę priesaiką pareigūnai, kiti – civiliai tarnautojai. Iš jų apie 20 proc. dirba federalinėse teisėsaugos tarnybose, kiti – vietinėse (valstijų, miestų, apygardų, grafysčių) policijos įstaigose, kurios ir sudaro šalies teisėsaugos sistemos pagrindą (Nikolaičik, 1990, p. 132-135).

Taigi, apibendrinant skyriuje pateikiamas įžvalgas matyti, jog policijos struktūra formavosi ir kito nuo antikinių laikų. Jos sandara buvo ne tokia sudėtinga, kaip šiuolaikinėje visuomenėje, o pagrindinės funkcijos buvo ginti viešąjį interesą ir, esant poreikiui, padėti valstybės piliečiams. Laiko retrospektyvoje išryškėjo į kokią sudėtingą struktūrą policija išsivystė iki dabartinių laikų. Būtina atkreipti dėmesį į tai, kad policijos struktūra ir jos veiklos spektras taip pat nepalyginamai išsiplėtė. Apibendrinant galima teigti, jog viešosios policijos raida pasaulio valstybėse vyko lygiagrečiai. Galima teikti, jog valstybės rėmėsi vienos kitų gerosios patirties pavyzdžiais tokiu būdu sukurdamos bendrus viešosios policijos veiklos bruožus ir funkcijas.

Kitame darbo poskyryje bus pateikiami policijos ir gyventojų bendradarbiavimo teikiant viešąsias paslaugas užsienio valstybėse pavyzdžiai.

1.4. Bendrakūra viešosios policijos paslaugų teikime

Analizuojant bendruosius viešųjų paslaugų formavimosi bruožus matyti, kad nuo seniausių laikų valstybėse egzistavo pagalbos savo piliečiams sistema, kuri tuo laiku dar nebuvo įvardijama, kaip viešųjų paslaugų piliečiams teikimas. Nepaisant to, kiekvienos valstybės saugumo ir viešosios tvarkos užtikrinimo struktūra policija, vienokiu ar kitokiu būdu buvo tiesiogiai įtraukta į bendros pagalbos teikimo visuomenei procesą. Kitaip tariant bendradarbiaudama su kitomis institucijomis ir visuomene, teikė paslaugas piliečiams.

Didžiojoje Britanijoje ypač didelis dėmesys skiriamas policijos bendradarbiavimo su visuomene gerinimui bei visuomenės pasitikėjimo policija didinimui. Dėl šios priežasties, poskyryje pateikiama informacija apie grupių „Saugi kaimynystė“ ir policijos rėmėjų veiklą šiame mieste.

Pastaraisiais dešimtmečiais Londonas nuolat buvo įtraukiamas į saugiausių miestų sąrašus. Metinės statistikos duomenimis, nusikalstamumo lygis nuolat mažėjo, vis dažniau įvairūs nusikaltimai bei kiti teisės pažeidimai buvo išaiškinami, o nusikaltėliai perduodami teisingumo žinion. Nepaisant visų gerėjančių minėtų rodiklių, Londono gyventojai visgi nesijautė pakankamai saugūs. Tai tapo priežastimi, kodėl Londono policija pradėjo vykdyti naują veiklos rūšį – „Saugi kaimynystė“. Kai kuriuose miesto rajonuose programa „Saugi kaimynystė“ vykdoma ypač efektyviai: kaimynai ne tik stebi aplinką, tačiau ir patys nevengia reaguoti ar imtis savanoriškų veiksmų. Pavyzdžiui, pamatę išdaužtą išvykusio kaimyno langą, savo iniciatyva pasirūpina, jog langas būtų užkaltas ir namuose likęs turtas – apsaugotas. Kitas pavyzdys: rajone, kuriame veikia „Saugi kaimynystė“, nepritapę bei nusikalsti linkę asmenys yra „išstumiami“ iš bendruomenės, t. y. savo noru išsikelia gyventi kitur, kadangi jaučia jiems nepalankų mikroklimatą ar psichologinį spaudimą (Metropolitan police department, 2015).

Londono policija sudarė veiksmų planą, kurio pagrindinis tikslas buvo iki 2007 metų kiekvienam rajonui priskirti programos „Saugi kaimynystė“ komandą, kuris buvo sėkmingai įgyvendintas. Po šio tikslo įgyvendinimo visos bendruomenės įgavo didesnę vaidmenį nustatant jų gyvenamosios vietovės saugumo prioritetus, o taip pat suteikė policijai galimybę įgyvendinti ilgalaikius projektus bei sukoncentruoti dėmesį į vietos gyventojams aktualiausių problemų sprendimą ir nusikalstamumo bei nesaugumo jausmo mažinimą (Metropolitan police department, 2015).

Prevenčinės programos „Saugi kaimynystė“ komanda Londone:

- Komandos veiklos kryptys ir prioritetai nustatomi bendradarbiaujant su vietiniais gyventojais bei vietine valdžia ir organizacijomis. Šiuo metu Londone veikia saugios kaimynystės komandos visose 624 miesto rinkiminėse apylinkėse, t. y. vidutiniškai 20 komandų kiekviename miesto rajone (Londonas suskirstytas į 32 rajonus);

- Komanda susideda iš šešių narių (policijos ir bendruomenės atstovų, žr. 1 pav.). Komandos nariai mokomi bendravimo su įvairias žmonėmis ar bendruomenėmis tam, kad esant būtinybei galėtų identifikuoti problemą ir ją išspręsti;
- Komandai identifikavus problemą, pereinama į bendradarbiavimo su vietiniais gyventojais bei kitomis institucijomis lygmenį:
 - įdėmiai išklausomi vietos gyventojai;
 - sukonkretinami opiausi klausimai tam, kad paaiškėtų vietos gyventojų prioritetai;
 - išskiriami veiksniai/ problemos, kurios nepageidaujamai įtakoja vietos gyventojų kasdienybę;
 - siekiama pašalinti identifikuotas problema, jei reikia pasitelkiamos vietos savivaldos institucijos;
 - sprendžiant problemą visuomet siekiama ilgalaikių sprendimų, o ne vienadienės sėkmės;
 - nuolat informuojami vietos gyventojai apie problemos sprendimo rezultatus, tokiu būdu gaunant grįžtamąjį ryšį (Metropolitan police department, 2015).

Būtina paminėti, kad Londono policijos rėmėjų veiklos modelyje pabrėžiama, jog nacionalinė policija, pasitelkdama savanorius asmenis (t. y. policijos rėmėjus) privalo saugoti gyventojų gyvybę, turtą, užtikrinti saugią aplinką bei jų teises ir teisėtus interesus. Dėl aktyvaus policijos agitavimo prisijungti kuriant savo pačių saugumą, susiformavo ypač glaudūs ir dalykiški policijos ir visuomenės santykiai. Policijos rėmėjų veikla, jų apmokymas ir piniginės kompensacijos nukentėjus vykdant visuomeninę veiklą ir pareigas apibrėžtos įstatymais, kuriuose taip pat numatyta, kad policijos rėmėjų gali tapti tik nepriekaištingos reputacijos Londono gyventojas (Metropolitan police department, 2015).

Dar vienas, nemažiau sėkmingas policijos bendrakūros pavyzdys – Estija. Toliau aprašoma grupių „Saugi kaimynystė“ ir policijos rėmėjų veikla šalyje.

Prevencinė programa „Saugi kaimynystė“ šalyje gyvuoja bemaž 15 m. – nuo 2000 m., kai kaimyninėje Estijoje buvo įsteigta savanorystės principu veikianti Estijos „Saugios kaimynystės“ asociacija (Eesti Nabriivalve MTU), sukūrusia tarpininkų tinklą policijoje bei seniūnijose tam, kad būtų efektyviai koordinuojama visų programos „Saugi kaimynystė“ sektorių veikla. Organizacija pateikė vieningą Saugios kaimynystės veiklos modelį, kuris per 7 m. įgyvendintas visoje šalyje. Organizacijos atstovai susikūrė tarpininkų tinklą policijoje ir seniūnijose, per kuriuos koordinuoja saugios kaimynystės sektorių veiklą. Pagrindine priežastimi šios organizacijos įkūrimui tapo gyventojų iniciatyva sumažinti nusikalstamumo grėsmę po drastiško 2000 m. įvykdyto Estijos policijos pareigūnų skaičiaus sumažinimo (Nusikalstamumo prevencijos Lietuvoje centras, 2006). Tai pirmoji Baltijos valstybė pradėjusi ją įgyvendinti. Programa vykdoma glaudžiai bendradarbiaujant su nevyriausybinėmis organizacijomis. Siekiant efektyvių veiklos rezultatų sukurti pagalbiniai projektai „Saugi mokykla“, „Saugus verslas“, „Saugus darželis“.

2011 m. duomenimis, programos „Saugi kaimynystė“ Estijoje veiklos pristatyme pateikiama informacija, kad asociacija vienija 11727 narių bei 494 aktyviai veikiančių „Saugios kaimynystės“ grupių visoje Estijos teritorijoje (Nusikalstamumo prevencijos Lietuvoje centras, 2006). Šiuo metu Estijos „Saugios kaimynystės“ asociacija „Eesti Nabrivalve MTU“ veikia kaip nekomercinė organizacija, kurios pagrindinis tikslas yra skatinti gyventojų saugumo jausmą bei įtraukti juos į aktyvų aplinkos stebėjimą. Pagrindinę asociacijos veiklą sudaro „Saugios kaimynystės“ grupių plėtra bei veiklos koordinavimas ir mokomosios medžiagos rengimas, spausdinimas, mokymų organizavimas, o taip pat bendradarbiavimas su valstybės bei savivaldos institucijomis, policija ir kitomis įstaigomis bei projekto partnerių paieška. Asociacijos struktūrą sudaro vykduantysis direktorius, 6 samdomi projektų vadovai ir 4 savanoriai (IT specialistas, buhalteris bei 2 projektų vadovai). Pagrindinis asociacijos valdymo organas yra visuotinis susirinkimas, kurio metu skiriami 4 valdybos nariai. Estijos „Saugios kaimynystės“ programoje dalyvaujantys namų ūkiai moka vienkartinį 1 euro stojimo mokestį bei metinį narystės mokestį, kurį taip pat sudaro 1 euras. Asociacija „Eesti Nabrivalve MTU“ yra finansuojama iš įvairių šaltinių: 50 proc. biudžeto lėšų skiria vietos valdžia, 30 proc. skiria Estijos Teisingumo ministerija, 10 proc. surenkama iš narystės mokesčių, 10 proc. gaunama iš įvairių rėmėjų (Nusikalstamumo prevencijos Lietuvoje centras, 2006).

Kalbant apie policijos rėmėjus, Estijos vyriausybei pradėjus skatinti policijos rėmėjų veiklą, kriminogeninė situacija itin pagerėjo. Pakoregavus šalies įstatymų bazę numatyta privaloma policijos rėmėjų mokymo bei jų veiklos organizavimo tvarka, jų priėmimas ir atleidimas, fizinės prievartos ir specialiųjų priemonių panaudojimo pagrindai, išplėtos policijos rėmėjo teisės, policijos rėmėjui numatyta galimybė savarankiškai vykdyti funkcijas. Be to patikslintos policijos rėmėjų funkcijos bei nustatyta kada ir kokias funkcijas policijos rėmėjai gali vykdyti savarankiškai. Policijos rėmėjai, pradėjo savarankiškai patruliuoti mažesniuose miesteliuose, kur situacija buvo sudėtingesnė ir policijos galimybės, dėl geografinių priežasčių, operatyviai reaguoti į visuomenės iškvietimus ribotos. Tam, kad būtų išvengta savavališkų veiksmų prieš viešosios tvarkos ir įstatymų pažeidėjus, norintys tapti policijos rėmėjais asmenys privalėjo būti nepriekaištingos reputacijos, neturėję teistumo, išklause būtinus mokymus ir įgiję psichologijos, teisės bei elgesio su viešos tvarkos pažeidėjais žinių. Išlaikę įskaitą policijos rėmėjai pradėdavo patruliuoti kartu su policijos ekipažu, o vėliau pradėdavo savarankiškai prižiūrėti viešąją tvarką, savo veiklą derinant policija. Taip pat buvo numatytos policijos rėmėjų socialinės garantijos, padidintos kompensacijos už patirtus sužalojimus bei numatomos kompensacijos žūties atveju jų šeimoms (Nusikalstamumo prevencijos Lietuvoje centras, 2006).

Poskyryje pateiktos įžvalgos bei praktiniai užsienio valstybių pavyzdžiai leidžia daryti išvadą, kad bendrakūra viešosios policijos paslaugų teikime skatinant grupių „Saugi kaimynystė“ ir policijos rėmėjų veiklą yra sėkmingai įgyvendinama.

Pirmame darbo skyriuje nustatyta, kad policijos struktūra ir viešųjų paslaugų samprata formavosi nuo Antikos laikų. Valstybės, kurdamos savo policijos sistemas, rėmėsi viena kitos gerosios patirties pavyzdžiais, taip sukurdamos gana artimus savo savybėmis viešosios policijos veiklos bruožus bei funkcijas. Apibendrinus viešosios policijos paslaugų sistemas matyti, kad paslaugos nėra vienodos bei gali turėti skirtingus apibrėžimus kiekvienoje valstybėje priklausomai nuo jos išsivystymo lygio. Įsigilinus į bendrakūros, arba bendrojo kūrimo procesą, paaiškėjo, kad tai kompleksiškas reiškinys, mokslinėje literatūroje aiškinamas, kaip vertės kūrimo procesas suinteresuotųjų pusių pastangomis, šiuo atveju – policijos ir gyventojų.

2. BENDRAKŪROS VIEŠOSIOS POLICIJOS PASLAUGŲ TEIKIME LIETUVOJE ANALIZĖ

Antroje baigiamojo magistro darbo dalyje pateikiama bendrakūros viešosios policijos paslaugų teikime Lietuvoje analizė: apžvelgiamas Lietuvos policijos kūrimosi procesas ir veikla nepriklausomybės metais, gilinamasi į Lietuvos policijos pakeitimą milicija Rusijos okupacijos laikotarpiu bei policijos atkūrimą ir jos struktūrą Lietuvos Respublikos Nepriklausomybės atkūrimo metu iki pastarųjų dienų. Taip pat apžvelgiama teisinis policijos veiklos reglamentavimas, išskiriant pagrindinius veiklos tikslus ir funkcijas, Lietuvos policijos teikiamos viešosios paslaugos, bendrakūros iniciatyvos – bendradarbiavimo su gyventojais formos, pasitelkiant praktinius bendradarbiavimo su visuomene pavyzdžius.

2.1. Viešosios policijos raida Lietuvoje

Lietuvos policijos ištakos yra siejamos su Lietuvos Nepriklausomybės paskelbimu 1918 m. vasario 16 d., kai vienas iš pirmųjų besikuriančios Lietuvos uždavinių buvo policijos struktūros sukūrimas. Tarnauti Lietuvai, jos įstatymams, ir žmonėms buvo atsakinga policijos pareigūnų pareiga, o svarbiausias jų darbo tikslas – rimtis Tėvynėje ir žmonių saugumas (Nekrošius, 2000, p. 22).

Lietuvos policijos tradicijos ėmė formuotis 1918–1924 m., kai Lietuvoje įkurta milicijos organizacija, kurioje dirbo milicininkai savanoriai. Pagrindinės veiklos kryptys buvo šios:

- valstybės visuomeninės tvarkos, jos išdo, piliečių turto, viešosios dorovės apsauga;
- ginklų įsigijimo ir saugojimo, sanitarijos, viešbučių priešgaisrinės apsaugos, trobesių statybos ir kitų taisyklių įgyvendinimo bei laikymosi kontrolė;
- asmenų vengiančių atlikti karinę tarnybą, persekiojimas;
- mokesčių išieškojimas ir suimtųjų siuntimas.

1924 m. sausio 1 d. milicija oficialiai pervadinta į policiją. Jos veiklą reglamentavo to meto įstatymai ir statutai. Pagrindiniai jų:

- 1920 m. gegužės 14 d. Milicijos įstatymas;
- 1935 m. gegužės 19 d. Valstybinio saugumo departamento statutas;
- Policijos aplinkraščių Sąvados;
- Instrukcija policijos tarnautojams.

Nuo 1924 m. policijos organizacija ne kartą keitėsi. Pradžioje policijos reikalus tvarkė Vidaus reikalų ministerijos Piliečių apsaugos departamentas, kuris vėliau buvo reorganizuotas ir 1935

m. sausio 1 d. įkurtas Policijos departamentas, kuriam priklausė viešoji (tvarkos), geležinkelio, pasienio, privatinė ir vandens kelių policija. Kriminalinė policija tuo metu veikė, kaip atskira Valstybės saugumo departamento dalis. 1990 m. gruodžio 11 d. atkuriant Lietuvos Respublikos Nepriklausomybę ir jos valstybines institucijas buvo priimtas Lietuvos Respublikos policijos įstatymas (minėtas įstatymas nebegalioja nuo 2003 m. gegužės 1 d.), o taip pat sukurta ir Vilniaus Arkikatedroje Bazilikoje pašventinta policijos vėliava, kurioje įrašyta: „Įstatymas ir teisėtumas“ bei atkurta Policijos diena, kuri švenčiama spalio 2-trą dieną. Pirmoji policijos šventė Lietuvoje buvo paminėta 1921 m. spalio 2 d. (Policijos departamentas prie vidaus reikalų ministerijos).

Paminėtina, jog 1995 m. IPA Vienos konferencijoje Lietuvos policijos asociacijos skyrius oficialiai priimtas į Tarptautinę policijos asociaciją, o 2000 m. spalio 27 d. priimtas Policijos veiklos įstatymas. Policijos darbuotojams rengti pirmaisiais nepriklausomybės metais Lietuvoje (Vilniuje) atidaryta Teisės akademija bei jos filialas Kaune ir Klaipėdos aukštesnioji policijos mokykla (Kuconis, 2000, p. 36).

Lietuvos milicijos-policijos istorijos atspindžiai 1918–1940 m. laikotarpiu:

1918 m. vasario 16-osios aktu Lietuva paskelbusi Nepriklausomybę privalėjo ją apginti ir įtvirtinti. Realioji grėsmė valstybingumui kilo iš priešiškų kaimyninių valstybių (Rusijos, Lenkijos, Vokietijos), o taip pat suirutė krašto viduje. Pirmasis pasaulinis karas (1914–1918 m.) Lietuvoje carų priespaudą pakeitė į kaizerinę okupaciją. Vokietijai pralaimint, Lietuvoje pakriko finansų sistema, prasidėjo prekių trūkumas, nedarbas, ispaniško gripo, šiltinės, dizenterijos ir kitų ligų protrūkiai. Sunkią padėtį komplikavo pabėgėlių srautai, į gaujas besiburiantys paleisti karo belaisviai, dezertyrai, po 1918 m. rudens Vokietijos kapituliacijos jokios vadovybės nebeklausantys kareiviai, o taip pat savi plėšikai. Užtikrinti gyventojų ramybę, turtą ir ginti viešąją tvarką ėmėsi milicija – Lietuvos policijos pirmtakė. Nuo 1918 m. krašto gynėjai į milicijos būrius buvo telkiami tiek Lietuvos Tarybos ir Vyriausybės šaukimu, tiek per rinkimus valsčiuose, miesteliuose ir miestuose. Pirmieji milicininkai neturėjo bendros uniformos ir pareigos ženklų – tik raiščius ant civilių drabužių ar trofėjinių uniformų, buvo ginkluoti dažniausiai rusiškais bei vokiškais šautuvais, konfiskuotais iš kontrabandininkų ar atimtais kovose su bolševikais, lenkais arba bermontininkais. Iš pradžių jiems alga nebuvo mokama, vėliau pradėta mokėti, tačiau nereguliariai. Tarp pirmųjų milicininkų, be mažamokslių kaimų ir miestelių jaunimo, buvo nemaža asmenų, tarnavusių įvairiose kariuomenėse, advokatų, vaistininkų, gydytojų, turinčių nemenką bendrąjį išsilavinimą. Jie padėjo organizaciją įforminti struktūriškai, kaip instituciją. Veiklos reglamentaciją užbaigė Lietuvos Vyriausybės 1920 m. gegužės 20 d. milicijos įstatymas, nustatęs jos priklausomumą Vidaus reikalų ministerijai. Apibrėžtos pareigos: saugoti įstatymais numatytą valstybės bei visuomenės tvarką, vykdyti įstatymus bei privalomus įsakymus (Mančinskas, 1998, p. 115).

Šios pastangos, siekiant užtikrinti saugumą, davė vaisių. To meto statistikos duomenimis 1921 m. buvo suimta virš 15 tūkst. nusikaltėlių, grąžinti beveik 900 pavogti arkliai, 550 galvijų, taip pat daug kitokio turto. Dėl šių rezultatų nuolat stiprėjo gyventojų pasitikėjimas savo valstybės vidaus reikalų pareigūnais.

Turint omenyje, jog milicijos pareigūnams trūko mokymų, 1922 m. rugsėjo 15 d. pasirodė leidinys „Milicijos žinios“. Jo sumanytojai ir redaktoriai buvo Piliečių apsaugos departamento direktorius J. Navakas ir Trakų apskrities viršininkas B. Stasiūnas. 1924 m. šis laikraštis pavadintas „Policija“, jame nuolat buvo rašoma apie policijos teises bei teorijas. 1922 m. lapkričio 16 d. Kaune įkurta Aukštesnioji mokykla, ruošusi nuovados viršininkų padėjėjus. Kursai truko 4 mėnesius, juos baigė 62 milicininkai. Kaišiadoriuose pasienio milicijos mokykla įsteigta 1923 m. birželio 1 d. Mokyklai vadovavo pasienio milicijos vadas J. Mikuckis. Joje buvo mokoma Lietuvos istorijos, lietuvių kalbos, matematikos, teisės, tikybos, rikiuotės, specialiosios pasienio instrukcijos. Kursai taip pat truko 4 mėnesius. Kita Žemesnioji milicijos mokykla nuo 1923 m. veikė Rokiškyje. Ji ruošė vidaus tarnybos darbuotojus. Lietuvos milicija 1924 m. sausio 15 d. oficialiai pavadinta policijos vardu. Milicijos mokyklos tapo policijos mokyklomis. Tuo metu jau visos policijos grandys turėjo nustatytą uniformą, ženklus, komplektavimo ir paruošimo nuostatus (Lietuvos valstybės žinios, 1920, Nr. 32).

Policija 1924–1940 m. plėtėsi ir tobulėjo, keletą kartų buvo perorganizuota. Jos veiklą reguliavo Milicijos įstatymas, Policijos tarnautojų komplektacijos instrukcijos bei Policijos departamento aplinkraščių sąvadas. Gyvavimo pradžioje policijos reikalus tvarkė Vidaus reikalų ministerijos piliečių apsaugos departamentas. 1935 m. sausio 1 d. įkurtas Policijos departamentas. Jo žinioje palikti policinės tarnybos dalykai ir ginklų kontrolės reikalai. Departamento direktoriumi 1935–1940 m. buvo K. Svilas. Lietuvos policiją sudarė keletas dalių, kurių svarbiausios buvo viešoji, miestų, pasienio, vandens, saugumo, geležinkelio, privatinė, kriminalinė. Pastaroji priklausė piliečių apsaugos departamentui, o vėliau tapo atskira Valstybės saugumo departamento dalimi. Jos valdininkai turėjo savo ženklą – balto metalo 33 mm skersmens skritulį, kurio centre buvo gulintis liūtas, sudėjęs letenas ant knygos, šalia jo – sukryžiuotos policininkų lazdos (Mančinskas, 1998, p. 127).

Atgavus Klaipėdos kraštą, vietos policija turėjo autonominį statusą ir priklausė Klaipėdos krašto direktorijai. Nors ir bendradarbiavo su Lietuvos policija, tačiau veikė pagal ankstesnę vokišką sistemą bei tradicijas, turėjo savo uniformą, laipsnius ir ženklus (Lietuvos milicijos – policijos istorijos atspindžiai 1918–1940 metai. Voruta 2009, Nr. 22).

Lietuvos policijos veikla 1940–1945 m. ir pokario metais:

Lietuvos valstybės panaikinimas ir jos įjungimas į Tarybų Sąjungos sudėtį 1940 m. lėmė visų buvusių valstybinių organų bei institucijų, taip pat ir policijos, likvidavimą. TSRS spaudimu sudaryta

Lietuvos vyriausybė pakeitė Lietuvos policijos vadovus, tačiau žemesnio rango policijos pareigūnai iš esmės nepakito. 1940 m. liepos mėn. sukūrus liaudies miliciją, iki rugsėjo Lietuvoje veikė dvi teisėtvarą vykdančios organizacinės struktūros:

- policija (nuo 1940 m. liepos 29 d. – milicija), kurios veikla nuolat siaurėjo;
- liaudies milicija (nuo 1940 m. liepos 29 d. – pagalbinė milicija), pastarosios darbas ir funkcijos nuolat didėjo ir plėtėsi.

Po Lietuvos valstybės įjungimo į TSRS sudėtį, nuo 1940 m. rugsėjo 17 d. prasidėjo staigus Lietuvos policijos (milicijos) pakeitimas. Pagal TSRS modelį sukurta darbininkų ir valstiečių milicija, o atleisti iš darbo Lietuvos policija (milicija) priskirta prie liaudies priešų ir ruošiamas jos fizinis likvidavimas ar ištrėmimas (Lemtingi posūkiai Lietuvos policijos istorijoje, 1993).

Vokiečių okupacijos metais (1941–1944) Lietuvos Laikinajai Vyriausybei raginant policijos tarnautojams grįžti į ankstesnes darbo vietas, apie 3 tūkst. nepriklausomos Lietuvos laikų policininkų vėl pradėjo dirbti policijoje. Jiems buvo palikta teisė vilkėti senas uniformas, tačiau jie privalėjo ryšėti vokiečių antspauduotus nustatytos formos raiščius. Lietuvių policijos veikla karo metu vertinama teigiamai. Ilgą laiką ji sugebėjo krašte palaikyti tvarką ir ramybę. Nors vokiečių valdžia vertė lietuvių policiją vykdyti okupacinės valdžios užduotis, tačiau dažnas lietuvių policininkas įspėdavo krašto gyventojus apie vokiečių organizuojamas akcijas, ir jie tam pasiruošdavo. Žinoma, buvo ir aklaai atsidavusių vokiečiams policininkų.

TSRS kariuomenei 1944–1945 m. vėl okupavus Lietuvą, buvo grąžintos tarybų valdžios ir valdymo struktūros. Milicijos organizacija ir veiklos kryptys buvo tos pačios kaip prieš karą. Vidaus reikalų ministerija Lietuvoje buvo tarsi TSRS vidaus reikalų ministerijos lietuviškas filialas, nes nurodymai, finansavimas, materialinis ir techninis aprūpinimas buvo gaunami iš Maskvos. Milicija Lietuvoje buvo atkurta kaip TSRS represinio aparato dalis, reglamentuojama ir formuojama TSRS bei vykdanči okupacinės valdžios reikalavimus (Kalvaitis, 1932, p. 46).

Lietuvos policijos atkūrimas ir reorganizacija 1990–1991 m.:

1990 m. kovo 11 d. atkūrus Lietuvos nepriklausomybę, atkurta ir valstybės policija. Milicijos reorganizavimo idėja Lietuvoje brendo gerokai iki Nepriklausomybės, o ją atkūrus priimtas „Lietuvos Respublikos policijos įstatymas“ bei kiti norminiai dokumentai ir nuo 1990 m. gruodžio 11 d. pradėtas Lietuvos milicijos reorganizavimo į policiją procesas, kuris buvo nutrauktas dėl tragiškų 1991 m. sausio 11–13 d. įvykių.

Pareigą Lietuvai policija atliko garbingai, o daugelis policijos ir vidaus reikalų organų darbuotojų už nuopelnus ginant Lietuvos Nepriklausomybę buvo apdovanoti Sausio 13-osios medaliais. Reorganizacinis darbas buvo atnaujintas ir baigtas iki 1991 m. rugsėjo. Tuo laikotarpiu parengti ir Vyriausybės patvirtinti būtiniausi norminiai dokumentai, nauja Lietuvos policijos pareigūnų

uniforma, simbolika, skiriamieji bei pareiginių laipsnių ženklai. Policininkais tapo beveik visi buvę milicininkai, atitikę dorovės, profesijos bei sveikatos reikalavimus. 1990 m. rugsėjo 1 d. savo veiklą pradėjo Lietuvos policijos akademija. Vadovaujantis policijos įstatymo 14 straipsniu viešojoje policijoje buvo sukurti atskiri savarankiški padaliniai (t. y. „Aras” – specialiosios paskirties dalinys įkaitų vadavimui ir pavojingų, ginkluotų nusikaltėlių sulaikymas bei ypač svarbių liudininkų apsauga ir sprogmenų nukenksminimas (Kuconis, Nekrošius, 2000).

Taigi apžvelgus Lietuvos policijos kūrimosi procesą žemiau pateikiama šiuo metu Lietuvoje veikianti bendra policijos valdymo piramidė:

- Policijos departamentas: įgyvendina bendrą policijos sistemos veiklos strategiją, organizuoja policijos įstaigų (teritorinių, specializuotų, profesinio ugdymo) veiklą, vykdo bendrą policijos įstaigų veiklos koordinavimą, kontrolę;
- Aukštesnės pakopos policijos komisariatai: vykdo strateginę veiklos ir biudžeto planavimą apskričių teritorijose, koordinuoja ir kontroliuoja atitinkamos apskrities teritorijoje veikiančių žemesnės pakopos policijos komisariatų veiklą;
- Savivaldybės ir apskrities policija: teritorijoje palaiko viešąją tvarką ir užtikrina visuomenės saugumą bei su savivaldybėmis kuria ir įgyvendina prevencines programas;
- Žemesnės pakopos policijos komisariatai: konkrečios savivaldybės teritorijoje palaiko viešąją tvarką ir užtikrina visuomenės saugumą, kartu su savivaldybėmis kuria ir įgyvendina prevencines programas;
- Specializuotos policijos įstaigos: vykdo tam tikras specialiąsias policijos funkcijas šalies mastu ir neteritoriniu principu (Policijos departamentas prie vidaus reikalų ministerijos, 2015).

Apžvelgus Lietuvos policijos istorines ištakas, kitame darbo poskyryje bus analizuojama viešosios policijos paslaugų Lietuvoje teikimo sistema, aiškinamasi kaip ji funkcionuoja bei iš kokių struktūrinių dalių susideda, o taip pat, kaip padeda užtikrinti, jog policijos teikiama viešoji paslauga pasiekia jos vartotoją, t. y. gyventoją.

2.2. Viešosios policijos paslaugos ir jų teikimo sistema Lietuvoje

Šiandien Lietuvos policija, nors ir orientuota į prieškarinio Lietuvos policijos tradicijas, turi gana pasikeitusią struktūrą. Dvi jos pagrindinės sudedamosios dalys yra viešoji ir kriminalinė policija. Tai vientisa policijos organizacija drauge su jungiančiąja ir vadovaujančiąja grandimi – Policijos departamentu prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos. Lietuvos Respublikos policija yra teisėtvarą užtikrinantis vykdomasis valstybinės valdžios organas, veikiantis Respublikos vidaus reikalų sistemoje. Pagrindiniai policijos uždaviniai yra nusikaltimų bei kitokių teisės pažeidimų

prevencija, nusikaltimų atskleidimas ir tyrimas, viešosios tvarkos, visuomeninės rimties bei saugumo, piliečių teisių, laisvių ir turto apsauga, taip pat pagal kompetenciją aplinkos apsauga. Be to, policija vykdo eismo saugumo priežiūrą, teikia neatidėliotiną ir kitokią socialinę pagalbą gyventojams. Policija gina visus Lietuvos Respublikos piliečius ir organizacijas, taip pat asmenis, esančius Respublikos teritorijoje ir priklausančius Respublikos jurisdikcijai, nepriklausomai nuo jų pilietybės, tautybės, kilmės, socialinės ir turtinės padėties, visuomeninių, politinių pažiūrų, tikybos ir kitų aplinkybių (Lietuvos policijos įstatymas, 1990).

Savo veikloje Lietuvos Policija savo veikloje vadovaujasi Lietuvos Respublikos Konstitucija, šiuo ir kitais įstatymais, Europos Sąjungos teisės aktais, Lietuvos Respublikos tarptautinėmis sutartimis, Lietuvos Respublikos vidaus tarnybos statutu ir kitais teisės aktais (LR policijos veiklos įstatymas, 2000).

Lietuvos Respublikos policija yra teisėtvarką užtikrinanti vykdomoji valstybės valdžios institucija, veikianti Lietuvos Respublikos vidaus reikalų sistemoje. Policija, nepažeisdama įstatymais ginamų asmens bei visuomenės interesų, apie savo veiklą teisės aktų nustatyta tvarka informuoja valstybės ir savivaldybių institucijas bei visuomenę. Policija gina visus Lietuvos Respublikos piliečius, organizacijas, taip pat visus asmenis, kurie yra LR teritorijoje ir priklauso jos jurisdikcijai nepriklausomai nuo jų pilietybės, tautybės, socialinės padėties, tikybos, pažiūrų.

Igyvendindama jai pavestus uždavinius ir teikdama viešąsias paslaugas, policija vykdo tokias, žemiau išvardintas, pagrindines funkcijas:

- atlieka nusikaltimų ir kitokių teisės pažeidimų prevenciją;
- atskleidžia ir tiria nusikaltimus;
- atlieka operatyvinę veiklą;
- saugo viešąją tvarką, visuomenės rimtį bei saugumą, piliečių teises bei laisves;
- atlieka valstybės sienų apsaugą;
- atlieka valstybės finansų apsaugą;
- atlieka eismo priežiūrą;
- teikia socialinę pagalbą gyventojams;
- bendradarbiauja su kitomis policijos tarnybomis.

Lietuvos Respublikos policijos sistemą sudaro trys pagrindinės sudedamosios dalys, kurios savo veiklą vykdo glaudžiai bendradarbiaudamos tarpusavyje:

- Policijos departamento vadovaujamos respublikinės ir savivaldybių policijos tarnybos ir struktūriniai padaliniai (vadovauja generalinis komisaras, kurį skiria ir atleidžia vidaus reikalų ministras).
- Pasienio policijos departamento prie VRM padaliniai (vadovauja vyriausiasis pasienio policijos komisaras, kurį skiria ir atleidžia vidaus reikalų ministras).

- Mokesčių departamento prie VRM padaliniai (vadovauja vyriausias mokesčių policijos komisaras, kurį skiria ir atleidžia vidaus reikalų ministras).

Kriminalinė policija – užkerta kelią nusikaltimams, veda jų apskaitą, atskleidžia ir tiria jau padarytus nusikaltimus, išaiškina juos padariusius asmenis, atlieka kvotą jos kompetencijai priskirtose bylose. Joje atskiroms funkcijoms ir užduotims vykdyti sudarytos specialios tarnybos: Organizuoto nusikalstamumo tyrimo tarnyba (ONTT), Ekonominių nusikaltimų tyrimo tarnyba (ENTT), Kriminalinių nusikaltimų tyrimo tarnyba (KNTT), Operatyvinės veiklos tarnyba ir kt.

Transporto policija – policija vykdo kriminalinės ir viešosios policijos funkcijas geležinkelio, oro ir vandens transporto linijose.

Kelių policija – vykdo automobilių ir kitų transporto priemonių eismo saugumo priežiūrą, tiria kelių eismo taisyklių pažeidimus ir autoįvykius, skiria nuobaudas už kelių eismo taisyklių pažeidimus.

Viešojo policija – užtikrina viešąją tvarką renginiuose, teikia reikiamą pagalbą prokuratūrai ir tardymui tiriant nusikaltimus, teismams - nagrinėjant bylas; užtikrina viešąją tvarką įstatymų nustatytais atvejais, valstybės pareigūnams vykdam įstatymo pavestas pareigas; Vyriausybės pavedimu saugo valstybines įstaigas ir kt. svarbius objektus.

Savivaldybių policija – vykdo teisėtvarkos pažeidimų prevenciją, atlieka kvotą įstatymo numatyta tvarka, saugo viešą tvarką ir užtikrina visuomenės rimtį bei piliečių, jų interesų ir teisių apsaugą. Šias funkcijas vykdo teritoriniu principu sudaromos savivaldybių policijos nuovados.

Pasienio policija – užtikrina valstybės sienų režimą ir atlieka teisėtvarkos pažeidimų prevenciją, valstybės sienų sargybą ir priežiūrą bei pagal savo kompetenciją reguliuojantys pasienio incidentus. Taip pat užtikrina visuomenės rimtį bei piliečių teisių ir teisėtų interesų apsaugą. Šias funkcijas pasienio policija atlieka pasienio ruože ir tose vietose, kuriose galioja pasienio režimas. Pasienio policija užtikrina valstybės sienų apsaugą ir neliečiamumą, LR valstybės sienos įstatymo ir kitų įstatymų vykdymą, padeda įgyvendinti valstybės migracijos politiką, užtikrina perėjimo per valstybės sieną tvarką ir kt.

Mokesčių policija – išaiškina ir tiria nusikaltimus bei teisės pažeidimus finansų srityje, atlieka jų prevenciją, vykdo priemones, kurios leidžia išieškoti mokesčius (Policijos departamanetas prie vidaus reikalų ministerijos).

Taigi, apibendrinant matyti, kad šiandien Lietuvos policija, nors ir orientuota į priėškario policijos tradicijas, turi kitokią, išsiplėtusią savo apimtimi bei veiklos kryptimis struktūrą. Nepaisant to, tai vientisa policijos organizacija, kurios jungiamoji ir vadovaujamoji grandis – Policijos departamentas prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos.

Policijos veikla yra pagrįsta demokratijos, humanizmo, teisėtumo, socialinio teisingumo, viešumo ir profesinės paslapties, vienvaldiškumo ir kolegialumo derinimo principais. Tai asmens,

visuomenės saugumą bei viešąją tvarką užtikrinanti policijos įstaigų ir pareigūnų visuma. Pagrindinis policijos darbo tikslas yra tarnauti Lietuvai ir jos piliečiams užtikrinant jų saugumą. Lietuvos policijos misija yra tarnauti visuomenei, užtikrinant viešąją tvarką ir visuomenės saugumą, teikiant neatidėliotiną pagalbą asmenims, kuriems ji būtina, vykdant nusikalstamų veiklų ir kitų teisės pažeidimų prevenciją, atskleidimą ir tyrimą, skatinant saugų eismą, formuojant saugią aplinką. (Lietuvos policijos 2014 m. veiklos ataskaita visuomenei).

Svarbi policijos veiklos sritis yra viešųjų paslaugų gyventojams teikimas, tačiau trūkstant sisteminio požiūrio į šios policijos veiklos srities organizavimą Lietuvoje, siūloma parengti Lietuvos policijos viešųjų paslaugų teikimo ir organizavimo planą, kuriame būtų pateiktos metodinės rekomendacijos dėl viešųjų paslaugų tipizavimo, tinkamiausių organizavimo ir finansavimo. Taip pat papildyti Lietuvos savivaldybių viešųjų paslaugų teikimą ir organizavimą reglamentuojančius vietos savivaldos, viešojo administravimo įstatymus ir kitus teisės aktus. Nesant vieningos ir oficialios viešųjų paslaugų klasifikacijos, taip pat nėra atskleistas administracinės ir viešosios paslaugos santykis. Administracinė paslauga nepriskiriama viešajai paslaugai ir jos grupei, nenustatyti jos skiriamieji požymiai. Tiek administracinės paslaugos teikimas, tiek administracinės paslaugos administravimas dabartiniu metu priskiriamos viešo administravimo veiklai, o administracinės paslaugos administravimas teisiškai nereglamentuotas. Administracinę paslaugą – prilyginti natūralių monopolijų charakteristikas turinčiai viešųjų paslaugų grupei ir subjektui, teikiančiam šią paslaugą, neatsižvelgiant į jo teisinį statusą turėti viešojo administravimo įgaliojimus (Dvorak, 2004, p. 12).

Apžvelgus bendruosius Lietuvos policijos viešųjų paslaugų sistemos bruožus matyti, kad tai kompleksiškas procesas, kuriame dalyvauja policija, vietos savivaldos institucijos, bendruomenė ar pavieniai vartotojai bei privataus sektoriaus atstovai. Pastebėta, kad siekiant pagerinti esamą viešųjų paslaugų teikimo sistemą Lietuvoje, reikia teisės aktuose, reglamentuojančiuose viešųjų paslaugų teikimo organizavimą, sumažinti per didelį reglamentavimo sudėtingumą, dažnai nekeisti teisės normų ir pagerinti metodinį vadovavimą. Taip pat viešųjų paslaugų organizavimo srityje atsisakyti sudėtingų viešųjų pirkimų procedūrų, o vietoje jų vystyti alternatyvius paslaugų teikimo metodus, kad paslauga pasiektų vartotoją greitai ir duotų laukiamą rezultatą.

Kitame poskyryje bus pateikiama bendrakūros dabartinės Lietuvos policijos sistemoje analizė ir pagrindinės Lietuvos policijos funkcijos bei jos veiklos ypatumai, teikiant viešąsias paslaugas, o taip pat visuomenės iniciatyvos šiame procese.

2.3. Bendrakūros iniciatyvų viešosios policijos paslaugų teikime Lietuvoje analizė

Siekiant glaudaus bendradarbiavimo su visuomene, užtikrinant ilgalaikių policijos tikslų įgyvendinimą bei ieškant efektyvių tam formų kilo būtinybė kurti prevencines programas, o taip pat

ieškoti savanorių piliečių pagalbos, kadangi policijos sistemos ilgalaikė strategija siejama su šių tikslų įgyvendinimu:

- užtikrinti efektyvią ir ekonomišką policijos veiklą, įdiegiant veiksmingas administravimo ir planavimo sistemas bei tobulinant teisės aktus ir juos harmonizuojant su ES ir Šengeno teisyno reikalavimais;
- užtikrinti saugią aplinką, efektyvų nusikalstamų veiklų kitų teisės pažeidimų atskleidimą ir tyrimą, policijos nacionalinį ir tarptautinį bendradarbiavimą bei integraciją į ES teisėsaugos institucijų sistemą, vystant policijos infrastruktūrą bei aprūpinant policiją priemonėmis, atitinkančiomis ES standartus;
- užtikrinti kokybišką policijos personalo mokymą ir kvalifikacijos kėlimą, įkuriant mokymo centrus, parengiant mokymo modulius, derinant mokymo programas.

Analizuojant teisės aktus, reglamentuojančius šių dienų policijos veiklą matyti, kad policija bendradarbiauja su visuomene įstatymų ir kitų teisės aktų bei teisėsaugos institucijų vadovų nustatyta tvarka. Siekdama užtikrinti asmens ir visuomenės saugumą bei viešąją tvarką, policija taip pat bendradarbiauja su kitomis valstybės ir savivaldybių institucijomis, o įgyvendindama nusikalstamumo kontrolės ir prevencijos programas, į šią veiklą įtraukia visuomenines organizacijas ir gyventojus. Taip pat policija remia įvairių formų teisinio švietimo programas, propaguoja teises žinias mokymo įstaigose, visuomenės informavimo priemonėse ir leidybinėje veikloje. Policija bendradarbiauja su visuomenės informavimo priemonėmis įstatymų nustatyta tvarka. Policija gali steigti visuomenės informavimo priemones, kuriose visuomenei būtų teikiama informacija apie nusikalstamų veikų ir kitų teisės pažeidimų prevencijos priemonių, kitų policijos uždavinių įgyvendinimą bei skelbiama kita su policijos veikla susijusi informacija (LR policijos veiklos įstatymas, 2000).

Apibendrinant galima teigti, jog policija vykdo bendrakūrą, o taip pat įvairiomis formomis bendradarbiaudama su visų lygių valdžios institucijomis, į savo veiklą įtraukia ir piliečius. Dėl šios priežasties kituose šio darbo skyreliuose bus gilinamasi į policijos rėmėjų veiklos ir prevencinės programos „Saugi kaimynystė“ įgyvendinimo aspektus, siekiant išsiaiškinti, kokį vaidmenį minėtos iniciatyvos užima kasdieninės policijos veikloje ir kokią naudą duoda, siekiant pagerinti Lietuvos policijos veiklos kokybę.

2.3.1. Policijos rėmėjų vaidmuo viešosios policijos paslaugų teikime

Policijos rėmėjas yra netarnaujantis policijoje ar Lietuvos kariuomenėje, įskaitant kario savanorio tarnybą, Lietuvos Respublikos pilietis, savanoriškai padedantis policijai šio bei kitų įstatymų ir teisės aktų nustatyta tvarka. Policijos Rėmėjai, tai Lietuvos Respublikos piliečiai padedantys policijai vykdyti jų veiklą, kurią reglamentuoja 1998 m. birželio 18 d. Policijos Rėmėjų įstatymas

Nr. VIII-800. Policijos įstaigos vadovo įsakymu policijos rėmėjas, atsižvelgiant į šio prašymą ir į policijos įstaigos poreikius padėti jai tam tikroje srityje, įtraukiamas į policijos rėmėjų prie policijos įstaigos sąrašą. Asmenys, įtraukti į policijos rėmėjų prie policijos įstaigos sąrašus policijos įstaigos vadovo sprendimu nustatytoms funkcijoms atlikti, gali būti paskirti į policijos vadovaujamas organizacines struktūras, sudarytas teritoriniu ar policijos veiklos krypties principu. Policijos rėmėjas paties prašymu ir suderinus su kitos policijos įstaigos vadovu gali būti perkeltas į kitos policijos įstaigos policijos rėmėjų prie policijos įstaigos sąrašą. Policijos rėmėjai, neviršydami jiems įstatymiškai nustatytų įgaliojimų, padeda policijai atlikti žemiau išvardintas funkcijas:

- užtikrinti žmogaus teises ir laisves;
- saugoti viešąją tvarką;
- prižiūrėti eismo saugumą;
- kontroliuoti, kaip laikomasi aplinkos apsaugos ir tvarkymo reikalavimų;
- užkardyti nusikaltimus bei kitus teisės pažeidimus ir juos atskleisti;
- įgyvendinti teisės pažeidimų prevencijos priemonės;
- teikti visokeriopą pagalbą asmenims, nukentėjusiems nuo nusikaltimų, kitų teisės pažeidimų ar nelaimingų atsitikimų, arba tiems, kurių būklė bejėgiška;
- gelbėti žmones ir turtą stichinės nelaimės ar kito ypatingo įvykio, keliančio grėsmę žmonių gyvybei, sveikatai ar turtui, atveju;
- kartu su policijos komisariatų savivaldybių policijos nepilnamečių reikalų inspektoriais, globos ir rūpybos darbuotojais lankytis asocialiose šeimose nepilnamečių teisių užtikrinimo, jų nusikalstamumo prevencijos klausimais (LR policijos veiklos įstatymas, 2000).

Policijos rėmėjai įstatymų ir kitų teisės aktų nustatyta tvarka kartu su policijos pareigūnais gali panaudoti specialiąsias priemones, reikalauti, kad asmenys laikytųsi viešosios tvarkos ir nepažeidintų įstatymų, saugodami viešąją tvarką, padėti policijos pareigūnams sulaikyti ir pristatyti asmenį į policijos įstaigą įstatymų numatytais atvejais, įstatymų nustatyta tvarka įeiti į gyvenamąsias ir kitas patalpas, kad būtų užkirstas kelias nusikalstamai veikai ar sulaikytas nusikaltėlis, stichinės nelaimės ar kito ypatingo įvykio, keliančio grėsmę žmonių gyvybei, sveikatai ar turtui, atveju, o taip pat jei įtariama, kad yra padaryta nusikalstama veika ar administracinis teisės pažeidimas, stabdyti transporto priemonės. Gavę pranešimą apie daromą nusikaltimą ar kitokį teisės pažeidimą, policijos rėmėjai privalo imtis priemonių siekdami užkirsti jam kelią, pranešti policijai, organizuoti įvykio vietos apsaugą, kol atvyks policijos pareigūnai, nustatyti liudytojus, suteikti kitokią pagalbą policijos pareigūnams, tiriantiems nusikaltimo ar teisės pažeidimo aplinkybes. Esant būtinybei suteikti neatidėliotiną medicinos pagalbą nukentėjusiesiems, bejėgiškos būklės asmenims, o taip pat imtis visų

galimų priemonių asmens, valstybės, įmonių, įstaigų ir organizacijų turtui gelbėti stichinių nelaimių, katastrofų, avarijų ir kitų ypatingų įvykių atvejais (LR policijos veiklos įstatymas, 2000).

Policijos rėmėju gali tapti ne jaunesnis kaip 18 metų, mokantis lietuvių kalbą, neteistas Lietuvos Respublikos pilietis, pagal asmenines ir moralines savybes tinkantis būti policijos rėmėju. Asmuo, norintis tapti policijos rėmėju, pateikia prašymą policijos įstaigos vadovui. Prieš įrašant asmenį į policijos rėmėjus, tikrinama, ar pretendentas atitinka policijos rėmėjams keliamus reikalavimus. Jei būtina, organizuojamas atitinkamas mokymas. Policijos rėmėjas policijos įstaigos vadovo įsakymu išbraukiamas iš policijos rėmėjų prie policijos įstaigos sąrašo policijos rėmėjas gali būti savo paties prašymu, dėl policijos rėmėjo vardo diskreditavimo, netekęs institucijos, kuriai jis atstovauja, pasitikėjimo ir gavus jos motyvuotą siūlymą. Už neteisėtus veiksmus policijos rėmėjas atsako įstatymų nustatyta tvarka. Policijos rėmėjų veikla finansuojama iš valstybės biudžete Policijos departamentui prie Vidaus reikalų ministerijos skirtų lėšų, iš specialių kovos su nusikalstamumu bei teisėtvarkos pažeidimais fondų, miestų ir rajonų savivaldybių bei visuomeninių organizacijų lėšų (LR policijos veiklos įstatymas, 2000).

Apibendrinant matyti, kad Lietuvos policija rėmėjai, teisės aktų numatyta tvarka padeda įgyvendinti pagrindinės policijos struktūros funkcijas siekiant užtikrinti tinkamą piliečių teisių apsaugą bei viešojo intereso gynimą. Kitame darbo skyrelyje bus gilinamasi į dar vienos visuomenės iniciatyvos formos, programos „Saugi kaimynystė“ praktinę naudą ir policijos bendrakūrą įgyvendinant minėtą prevencinę programą.

2.3.2. Policijos ir gyventojų bendradarbiavimas prevencinėje programoje „Saugi kaimynystė“

Saugi kaimynystė yra viena populiariausių ir sėkmingiausių kada nors egzistavusių nusikalstamumo prevencijos priemonių. Ji pagrįsta paprastomis idėjomis ir vertybėmis, kurios yra bendros daugeliui žmonių: „Burtis kartu su kaimynais, kad sumažintume vietinį nusikalstamumą ir viešosios tvarkos pažeidimus, siekdami padaryti savo aplinką saugesne ir geresne vieta gyventi, dirbti ir žaisti“. Ji vienokiu ar kitokiu pavadinimu veikia ne vienoje Europos ir Vakarų šalyje, kurios tikslas yra mažinti nusikalstamumą, į pagalbą pasitelkus vietos bendruomenes bei namų ūkius. Šią programą kitaip dar galima vadinti vietinės tvarkos ir saugumo palaikymo įrankiu. Įgyvendinant šią programą policija ir jos padėjėjai dirba kartu su vietiniais gyventojais, kad spręstų kaimynystėje vyraujančias problemas (Bendruomenė „Antakalnio būstas“, 2014).

Programai įgyvendinti sudaroma 6 asmenų komanda (žr. 1 pav.). Ji apmokoma, kaip reikia bendrauti su žmonių grupėmis, bendruomenėmis, mokomi nustatyti ir spręsti bendruomenių problemas. Pavyzdžiui, triukšmingi kaimynai, grafitai, ir kitoks asocialus elgesys. Sąvoka „asocialus“

vienais atvejais suprantama kaip „nevisuomeniškas, kenkiantis visuomenei“, kitais – kaip nepaisantis visuomenės, pasireiškiantis neatsižvelgiant į egzistuojančias vertybes. Programos „Saugi kaimynystė“ atveju, tai nejautrumas socialinėms normoms, nukrypimas nuo priimtų socialinių normų. Asocialaus elgesio „branduoliui“ priskiriami įvairūs nusikaltimai, narkomanija, alkoholizmas, savižudybės, pabėgimai ir valkatavimas, prostitucija (Valickas, 1997). Nustačiusios šias problemas, saugios kaimynystės komandos toliau bendradarbiauja su vietiniais gyventojais bei kitomis institucijomis, ieškomos sprendimų, kaip pašalinti tokias problemas.

1 pav. Grupių „Saugi kaimynystė“ komanda (sudaryta autoriaus)

Užsienio valstybėse, jau daugelį metų vykdančiose šią programą, atlikti efektyvumo vertinimo tyrimai parodė, kad tik apie 20 proc. programos „Saugi kaimynystė“ įgyvendinimo sėkmės nulemia policijos ar kitų savivaldos struktūrų veikla. Būtina atkreipti dėmesį į tai, jog net 80 proc. neabejotinai sudaro konkrečios bendruomenės narių vertybės, jų psichologija bei aktyvumas. Šio netolygaus procentinio pasiskirstymo priežastis yra valdžios atstovų bendradarbiavimo su bendruomenėmis trūkumas, kadangi programos efektyvumas pasireiškia tik visoms šalims dalyvaujant tolygiai.

Prevenčinė programa „Saugi kaimynystė“ sėkmingai vykdoma įvairiose pasaulio šalyse (JAV, Kanadoje, Australijoje, Jungtinėje Karalystėje, Nyderlanduose, Estijoje). Siekiant įsigilinti į programos vykdymo aspektus toliau darbe pateikiami praktiniai užsienio valstybių pavyzdžiai.

Švedija yra viena pirmųjų valstybių Europoje, įdiegusi saugios bendruomenės koncepciją ir sukūrusi unikalų visuomenės bendradarbiavimo su teisėsaugos institucijomis modelį. Žvelgiant pasauliniu mastu, saugios kaimynystės programos ištakos siekia 1972 m. Jungtinėse Amerikos Valstijose, Australijoje – 1982 m., vėliau Kanadoje, Prancūzijoje, Vokietijoje, Italijoje, Airijoje, Jungtinėje Karalystėje, Estijoje. Kuriant „Saugios kaimynystės“ programą Lietuvoje dažniausiai bandoma adaptuoti Skandinavijos ir Jungtinės Karalystės modelius. Pagal šių šalių patirtį formuojami veiklos, finansavimo modeliai, perimama komunikacijos organizavimo metodika, programos dalyvių psichologijos profiliai ir kt. („Saugi kaimynystė“, 2015).

Jau Tarybiniais laikais buvo saugios kaimynystės užuomazgų, t. y. policijos rėmėjai – civiliai asmenys bendradarbiaujantys su policija. 1997 m. įsteigtas judėjimas „Stabdyk nusikalstamumą“. Lietuvoje projektas „Saugi kaimynystė“ pradėtas vykdyti palyginus neseniai. Programos poreikį nulėmė didėjantis teisėsaugos pareigūnų trūkumas, urbanizacija. Lietuvoje atlikti pilotiniai tyrimai parodė, kad programa „Saugi kaimynystė“ veiksminga vagysčių ir kitų sunkių nusikaltimų atvejais. Pavyzdžiui, Panevėžio miesto daugiabučiuose namuose, kuriuose buvo įgyvendinama ši programa, per trejus metus nebuvo užregistruota nei vienos vagystės iš buto. Nors teigi, kad „Saugi kaimynystė“ buvo vienintelis tai nulėmęs veiksnys negalima, kadangi nėra duomenų apie kitus galimus veiksnius (gyventojų įrengtas apsaugos priemonės, gatvių, kiemų apšvietimą ir pan.), tačiau taip pat matyti, jog programos įgyvendinimas iš dalies padėjo sumažinti minėtų nusikaltimų skaičių (Grupių „Saugi kaimynystė“ asociacija, 2013).

Saugios kaimynystės idėja Lietuvoje atsirado 1999 m. Tuo metu šis projektas buvo pavadintas „Stabdyk nusikalstamumą“. Prevenčinę programą vystyti turėjo policija, bendruomenė ir savivalda, tačiau viskas nevyko taip sklandžiai, kaip norėjosi. 2007 m. prevenčinė programa atgimė ir gavo naują pavadinimą – „Saugi kaimynystė“, o Lietuvos vidaus reikalų ministerija įpareigojo Policijos departamentą rūpintis šia programa, tačiau dėl finansavimo trūkumo programa merdėjo (Policijos departamentas prie vidaus reikalų ministerijos, 2010).

2013 m. pabaigoje buvo įkurta „Saugios kaimynystės“ grupių asociacija, kurios svarbiausias tikslas – skleisti informaciją apie programą, įtraukti į veiklą kuo daugiau žmonių, suteikti tiek policijos pareigūnams, tiek gyventojams įrankių, padedančių sklandžiai vykdyti projektą. Prie „Saugios kaimynystės“ programos prisijungę žmonės iš tiesų gali jaustis saugesni (Mažintė, 2014). Projektu „Saugi kaimynystė“ Lietuvoje yra siekiama sukurti ilgalaikį glaudesnę viešojo administravimo įstaigų, policijos pajėgų bei NVO, atstovaujančių bendruomenės, bendradarbiavimą, sukuriant kompleksinę saugios kaimynystės bendradarbiavimo sistemą, kuri turės savo informacinį portalą ir interaktyvų

žemėlapi, o taip pat platinti informacinę medžiagą, kaip įgyvendinti saugią kaimynystę, kokie yra efektyviausi bendradarbiavimo tarp NVO ir valdžios atstovų būdai, pateikiant praktinius pavyzdžius ir patarimus. Pagrindinis projekto tikslas – skatinti valdžios ir nevyriausybinių sektorių bendradarbiavimą ir partnerystę, siekiant užtikrinti gyventojų saugumą ir dalinti gerą patirtimi su programoje dalyvaujančiais miestais. Pagrindinė projekto nauda yra sukurta ir praktikoje įgyvendinama bendradarbiavimo strategija tarp valdžios ir NVO sektoriaus, apmokytos tikslinės grupės atstovai, sukurta informacinė medžiaga, patirties sklaidai. Projektas puoselėja ir skleidžia socialinio kapitalo formavimo principus, diegia kaimynystės stebėjimo organizavimo ir palaikymo metodikas, skirtas bendruomenės aktyvistams, kaimynams, partneriams, o taip pat duoda realią naudą projekto tikslinėms grupėms, formuoja ilgalaikius bendradarbiavimo, saugumo užtikrinimo ir prevencijos ryšius (Policijos departamentas prie vidaus reikalų ministerijos, 2010).

Šiuo metu Lietuvoje veikia apie 1500 saugios kaimynystės grupių. Šių grupių asociacijos prezidentės teigimu, tik 1/5 „Saugios kaimynystės“ grupių sėkmę lemia policijos ar kitų jėgos struktūrų veikla, likusius 4/5 lemia konkrečios bendruomenės narių vertybės, psichologija, aktyvumas. Dabartiniu metu vykdant saugios kaimynystės programą, nėra aiškos valstybės politikos, „Saugios kaimynystės“ grupės neturi juridinio asmens statuso, programa iš esmės rūpinasi tik policija, finansavimas yra visiškai nepakankamas, ribota programos sklaida visuomenėje, policijos pareigūnai turi problemų bendraudami su bendruomenėmis, yra nepasiruošę. Todėl svarbu, kad Lietuvos gyventojai būtų pasiruošę patys aktyviai dalyvauti kuriant jų pačių saugumą. „Saugios kaimynystės“ grupių asociacijos tikslas yra sukurti saugios kaimynystės grupių (SKG) duomenų bazę, pasidalinti patirtimi, kūrimo metodika. Asociacija ruošiasi, pasinaudodama ES parama, organizuoti mokymus tiek bendruomenėms, tiek policijos bendruomenės pareigūnams, kurie dirbs su vietos bendruomenėmis prevencijos tikslais. Bendradarbiavimui su vietos bendruomenėmis nutarta visoje Lietuvoje steigti Bendruomenių pareigūnų pareigybę, kurie betarpiškai dirbs su bendruomenėmis. Minėti pareigūnai nuo 2014 m. vasario mėn. dirba ir Kaune. Programos „Saugi kaimynystė“ grupių veikla organizuojama nuo 2012 m. Panemunės ir Petrašiūnų seniūnijose, Lampėdžių bendruomenės centre (Kauno bendruomenių centrų asociacija, 2014).

Apibendrinant matyti, jog siekiant populiarinti programą „Saugi kaimynystė“ Lietuvoje teikiama nemažai informacijos, rengiami bendruomenių, policijos atstovų ir seniūnijų gyventojų susirinkimai, gyvenamosiose vietose įrenginėjami standai, kuriuose nurodomi policijos, seniūnijos atstovų kontaktai. Nuolat kuriamos socialinės reklamos, raginančios kaimynus bendrauti tarpusavyje ir aktyviai prisidėti prie projekto, tokiu būdu sukuriant saugesnę aplinką bei skatinant teisės pažeidimų prevenciją. Taip pat gyventojai skatinami dalintis tarpusavyje savo kontaktais, kad prireikus galėtų susisiekti. Tačiau nepaisant visų paminėtų veiksnių Lietuvoje vis dar vyrauja gana nemenkas atotrūkis tarp žmonių realios ir hipotetinės reakcijos, vertinant bendrąją prasmę Lietuvos gyventojai ir policija

nėra visiškai pasirengę „Saugios kaimynystės“ įgyvendinimui. Dėl šios priežasties projektas nuolat yra tobulinamas pasitelkiant kvalifikuotų specialistų, t. y. sociologų, psichologų, pagalbą, siekiant pagerinti praktinio programos įgyvendinimo rezultatus bei siekiant efektyvaus policijos ir visuomenės bendradarbiavimo bei abipusio supratingumo.

Antroje dalyje pateikta viešosios policijos Lietuvoje raida ir apžvelgti svarbiausi jos istorijos aspektai bei veiksniai įtakoję policijos struktūros kaitą. Bendrais bruožais pristatyta Lietuvos policijos veikla, išskirti pagrindiniai veiklos tikslai ir funkcijos. Dabartinė Lietuvos policija, nors ir orientuota į prieškarinio policijos tradicijas, turi kitokią, išsiplėtusią savo apimtį bei veiklos kryptimis struktūrą, kurios vadovaujamoji grandis yra Policijos departamentas prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos. Apžvelgus bendrakūros Lietuvos policijos sistemoje formas galima teigti, kad policija siekia į savo veiklą įtraukti gyventojus. Viena minėtų formų yra policijos rėmėjai, kurie teisės aktų numatyta tvarka padeda įgyvendinti pagrindinės policijos struktūros funkcijas, siekiant užtikrinti tinkamą piliečių teisių apsaugą bei viešojo intereso gynimą. Dar viena bendrakūros forma yra prevencinė programa „Saugi kaimynystė“, kuri gana sparčiai populiarėja, tačiau vis dar vyrauja gana nemenkas atotrūkis tarp žmonių ir institucijų skatinančių jos įgyvendinimą. Iš to galima daryti išvadą, jog Lietuvos gyventojai ir policija dar nėra visiškai pasirengę „Saugios kaimynystės“ įgyvendinimui. Dėl šios priežasties, projektas nuolat yra tobulinamas pasitelkiant kvalifikuotų specialistų pagalbą ir siekiant pagerinti praktinio programos įgyvendinimo rezultatus bei efektyvaus bendrakūros proceso.

3. BENDRAKŪROS VIEŠOSIOS POLICIJOS PASLAUGŲ TEIKIME ŽALIAKALNIO IR EIGULIŲ POLICIJOS NUOVADOSE TYRIMAS

Trečiąją baigiamojo magistro darbo skyrių sudaro du poskyriai. Pirmajame supažindinama su policijos bendrakūros viešųjų paslaugų teikime tyrimo metodika: tyrimo metodai ir tyrimo organizavimas. Antrajame poskyryje pateikiami atlikto tyrimo (anketinės apklausos ir interviu) rezultatai ir jų analizė.

Pirmoje ir antroje šio darbo dalyse, sisteminant mokslinėje literatūroje ir kituose šaltiniuose rastą informaciją, pateikta bendroji viešosios paslaugos samprata ir viešųjų paslaugų teikimo sistema, aptarta bendrakūros samprata, teoriniai ir taikomieji jos aspektai viešosios policijos paslaugų teikime, išanalizuota Lietuvos policijos raida ir bendrakūra viešosios policijos paslaugų teikime Lietuvoje. Šie veiksmai leido išanalizuoti mokslinėje literatūroje rastas bei susistemintas prielaidas pasirinkta darbo tema, o kai kurias iš jų pagrįsti praktiniu tyrimu. Pasinaudojus visais gautais rezultatais darbo pabaigoje pateikiamos išvados.

3.1. Bendrakūros viešosios policijos paslaugų teikime tyrimo metodika

Baigiamajame magistro darbe atliekamas bendrakūros viešosios policijos paslaugų teikime tyrimas. Jo tikslas – nustatyti bendrakūros viešosios policijos paslaugų teikime veiksnius Lietuvoje remiantis Kauno miesto Žaliakalnio ir Eigulių policijos nuovadų pavyzdžiu. Tyrimu siekiama nustatyti policijos ir gyventojų bendradarbiavimo formas ir gyventojų įsitraukimo į viešosios policijos veiklą, siekiant nusikalstamumo prevencijos ir saugesnės aplinkos kūrimo, veiksnius.

Tyrimas vykdytas 2015 m. gegužės mėnesį.

Tyrimą sudarė trys etapai:

- duomenų rinkimo (apklausa pagal tyrėjo sudarytą klausimyną ir interviu pagal tyrėjo parengtus klausimus);
- duomenų tvarkymo ir rezultatų pateikimo;
- tyrimo rezultatų analizės ir interpretavimo.

Tyrimas vykdytas Kauno apskrities vyriausiojo policijos komisariato Kauno miesto Žaliakalnio policijos komisariato Viešosios policijos skyriaus Eigulių ir Žaliakalnio policijos nuovadose.

Kokybiniam tyrimui atlikti parengti 4 klausimai, kurie užduoti interviu metu. Tyrimo tikslas – išsiaiškinti policijos pareigūnų požiūrį į bendrakūrą viešosios policijos paslaugų teikime (žr. 1 Priedas).

Interviu – tai asmeninis bendravimas su žmogumi tam tikrą laiką, kuris naudojamas tam, kad būtų gauta daugiau ir geresnės kokybės duomenų iš kiekvieno informanto (Bitinas, Rupšienė, Žydžiūnaitė, 2008). Kokybiniame tyrime dalyvaujantys ir tyrėjui duomenų suteikiantys žmonės dažniausiai vadinami informantais. Metodologinėje literatūroje kartais vartojama ir respondento sąvoka, bet informantas kokybiniuose tyrimuose yra priimtinesnis (Bitinas, Rupšienė, Žydžiūnaitė, 2008). Darbo autorius, remdamasis Bitinu, Rupšiene, Žydžiūnaite (2008), atlikdamas kokybinį tyrimą tiriamuosius vadins informantais.

Interviu atlikimo etika:

- interviu metu buvo laikomasi tyrimo etikos principų: buvo prašoma informantų asmeninio sutikimo dalyvauti interviu, remiantis jų savanoriškumu apsispręsti dėl dalyvavimo;
- prieš tyrimą informantai buvo supažindinti su tyrimo tikslu. Su pareigūnais iš anksto suderintas interviu atlikimo laikas. Kadangi vadovų (pareigūnų) dienotvarkės keičiasi ir ne nuo jų pačių priklausančių aplinkybių, su vienos institucijos vadovais interviu atlikimo laiką teko keisti keletą kartų. Reikia paminėti, jog apie dienotvarkės pasikeitimus pareigūnai tyrėją perspėdavo patys. Iš to galima daryti prielaidą, jog informantai jautė atsakomybę ir buvo suinteresuoti, kad jų interviu įvyktų neskubotai;
- atliekant tyrimą buvo laikomasi šių etikos principų:
 - *pagarbos asmens orumui principas* – kaip jau buvo minėta, informantai buvo informuoti apie tyrimo tikslus ir turėjo teisę savarankiškai apsispręsti dėl dalyvavimo tyrime;
 - *geranoriškumo principas* – informantams buvo paaiškinta tyrimo nauda ir svarba, siekiant paskatinti, kad dalyvautų tyrime;
 - *teisingumo principas* – tyrėjas užtikrino anonimiškumą dėl tyrimo rezultatų skelbimo (Bitinas, Rupšienė, Žydžiūnaitė, 2008).

Tyrimo validumas ir patikimumas (Bitinas, Rupšienė, Žydžiūnaitė, 2008):

- siekiant užtikrinti *vidinį validumą*, su tyrimo ataskaita bus supažindinti jo dalyviai. Tyrėjas gavo žodinius abiejų nuovadų vadovų kvietimus su tyrimo rezultatais supažindinti juos, o taip pat pristatyti institucijų darbuotojams;
- *išorinį validumą (perkeliamumą)* užtikrinti padės detalus tyrimo aprašymas vadovaujantis interviu transkripcija. Tyrėjo šališkumo problema neturėtų kilti, nes jis yra asmeniškai suinteresuota pateikti objektyvius (neiškraipytus) tyrimo duomenis.

Apklausti 4 informantai, atsakingi už programos „Saugi kaimynystė“ įgyvendinimą ir policijos rėmėjų veiklos koordinavimą Kauno miesto Žaliakalnio ir Eigulių policijos nuovadose.

Interviu metu gautų duomenų analizė pateikta kitame šios dalies poskyryje. Interviu informantų charakteristikos ir juos apibūdinantys kodai pateikiami 1 lentelėje.

1 lentelė. Informantų charakteristikos

Vadovo kategorija	Lytis	Darbo stažas
V ¹	Vyr.	21
V ²	Vyr.	17
P ¹	Vyr.	18
P ²	Vyr.	15

V¹ - KAVPK Kauno miesto viešosios policijos skyriaus Žaliakalnio policijos nuovados viršininkas;

V² - KAVPK Kauno miesto viešosios policijos skyriaus Eigulių policijos nuovados viršininkas;

P¹ - KAVPK Kauno miesto viešosios policijos skyriaus Žaliakalnio policijos nuovados viršininko pavaduotojas;

P² - KAVPK Kauno miesto viešosios policijos skyriaus Eigulių policijos nuovados viršininkas pavaduotojas.

Kiekybiniam tyrimui atlikti buvo sudarytas klausimynas (žr. 2 Priedas). Jis pateiktas Žaliakalnio ir Eigulių seniūnijų gyventojams. Išdalinti 246 klausimynai. Klausimynų grįžtamumas 100 proc., kadangi apklausa vykdyta bendruomenių susirinkimų metu, į kuriuos tyrėjas vyko kartu su prevencijos pareigūnais. Tyrime dalyvavo 246 respondentai, iš jų 137 moterys (56 proc.) ir 109 vyrai (44 proc.). Anketinės apklausos metu gautos informacijos analizė pateikta kitame šios dalies poskyryje. Respondentų pasiskirstymas demografiniu aspektu pateikiamas 2 lentelėje.

2 lentelė. Respondentų charakteristikos (proc.)

Amžius				Lytis		Išsilavinimas						Užsiėmimas					
Iki 18	19-30	31-59	60 ir >	Vyr.	Mot.	Pagrindinis	Vidurinis	Profesinis	Aukštesnysis	Aukštasis	NA ¹	VSD ²	PSD ³	SP ⁴	LN ⁵	Studentas	Pensininkas
0	18	47	35	44	56	12	8	17	23	22	18	18	33	5	3	9	32

¹ – Nebaigtas aukštasis;

² – Valstybinio sektoriaus darbuotojas;

³ – Privataus sektoriaus darbuotojas;

⁴ – Statutinis pareigūnas;

⁵ – Laikiniai nedirbu.

3.2. Bendrakūros viešosios policijos paslaugų teikime tyrimo rezultatų analizė

Šiame darbo poskyryje pateikiama tyrime dalyvavusių respondentų anketinės apklausos ir interviu metu gautų duomenų analizė. Tyrime analizuota Kauno miesto Žaliakalnio ir Eigulių policijos nuovadų ir gyventojų bendradarbiavimas prevencinėje programoje „Saugi kaimynystė“ bei policijos rėmėjų veikla.

3.2.1. Interviu rezultatų analizė

Interviu pradžioje kiekvienam informantui buvo užduodamas klausimas: „Kaip vertinate policijos, kaip viešosios institucijos, gebėjimą motyvuoti ir didinti programos „Saugi kaimynystė“ ir policijos rėmėjų gretas?“ informantas V¹ teigia, kad „institucijų gebėjimą motyvuoti piliečius ir skatinti jų atsakingumą geriausiai atspindi skaičiai. Šiuo metu Žaliakalnio nuovadoje yra 23 policijos rėmėjai ir 63 „Saugios kaimynystės“ grupės – daugiausiai visame Kaune“. Minėtą informaciją patvirtina ir informantas P¹, jis sako, kad „didelį darbą atlieka policijos prevencijos pareigūnai“ (*tyrėjo pastaba* – įgaliotinis). Informantas V² teigia, kad kiekvienos nuovados gebėjimas motyvuoti piliečius atskleidžia jos profesionalumą“. Informantas P² konstatuoja, kad „Eigulių nuovadoje yra 17 policijos rėmėjų ir 50 „Saugios kaimynystės“ grupių“. Pareigūnai teigia, kad „aktyvių visuomenės narių dalis po truputį didėja. Ir savo pavyzdžiu užkrečia kitus“ (informantas V¹). Kaip matyti iš pateiktų atsakymų, KAVPK Kauno miesto Žaliakalnio policijos komisariatas yra teritorija, kurioje yra didžiausias visame Kauno mieste policijos rėmėjų skaičius, t. y. 40, o taip pat daugiausiai programos „Saugi kaimynystė“ grupių, t. y. 113. Palyginimui pateikiama informacija iš kito Kauno miesto teritorinio komisariato, kurį taip pat sudaro dvi policijos nuovados. Joje veikia 34 grupės „Saugi kaimynystė“ ir yra 19 policijos rėmėjų. Atsižvelgiant į nuovados darbuotojų pageidavimą, nuovadų pavadinimai darbe neskelbiami.

Informantams buvo užduotas klausimas „Kokiais konkrečiais būdais policija įtraukia Žaliakalnio mikrorajono gyventojus į programos „Saugi kaimynystė“ įgyvendinimą ir policijos rėmėjų veiklą?“ Panašias priemones, kurių imasi Žaliakalnio komisariatas, nurodė abiejų nuovadų vadovai. Jie teigė, kad nuovadose inicijuojami ir organizuojami susitikimai, skirti raginimui ir skatinimui tapti policijos rėmėjais bei gyventojams burtis į „Saugios kaimynystės“ grupes. „Susitikimams organizuoti daug dėmesio skiria policijos prevencijos pareigūnai, prisijungia ir kiti nuovados darbuotojai“ (informantas V¹). Informantai teigė, kad pareigūnai „turėdami tokį patį tikslą – skatinti piliečių pritraukimą ir sąmoningumą – patys atvyksta į minėtų grupių susirinkimus“ (informantas V²). Informacija apie tokius susirinkimus platinama skelbimų lentose, padedant „Saugios kaimynystės“ grupių nariams. Informantai išskyrė ir tai, kad Žaliakalnio komisariatas paskatina aptariamų visuomenės grupių veiklą. „Saugios kaimynystės“ grupėms, aktyviai bendradarbiaujančioms su

nuovadomis, skiriami padėkos raštai, policijos rėmėjų kandidatūros už ypatingus pasiekimus, nusikaltimų užkardymą gali būti teikiamos Valstybiniais apdovanojimams. Analizuojant pateiktus atsakymus galima teigti, kad Žaliakalnio komisariatas, pritraukdamas piliečius į viešosios tvarkos užtikrinimo ir nusikalsatmumo prevencijos vykdymo programas, naudoja dviejų rūšių priemones: visuomenę į policiją ir policiją į visuomenę. Tokiu būdu piliečiams sudaromos sąlygos pasirinkti priimtinesnį būdą gauti norimą informaciją.

Interviu metu informantų buvo klausta „Ar, jūsų nuomone, šiose veiklose dalyvauja pakankamai Žaliakalnio mikrorajono gyventojų (policijos rėmėjų/ „Saugios kaimynystės“ grupių aktyvistų)?“ Informantas V² teigė, kad „daugiausiai žmonių dalyvauja „Saugios kaimynystės“ grupėse. Šios grupės populiariausios daugiabučių namų bendrijose. Į jas jungiasi 1–4 laiptinių gyventojai. Nebūtinai visi laiptinės gyventojai turi priklausyti šiai grupei“. Informantas P¹ konstatavo, kad „Saugios kaimynystės“ grupėms visgi daugiau priklauso vyresniojo amžiaus piliečiai. Kalbant apie policijos rėmėjus – čia dominuoja jauni žmonės, iki 30 metų, yra nemažai studentų ir merginų ar moterų, jos sudaro apie 35 proc. policijos rėmėjų“. Informantas V¹ teigė, kad „situacija, kuri šiuo metu yra Žaliakalnio komisariate, vertintina gerai atsižvelgiant į visą Kauno miesto kontekstą.“ Informantas P² teigė „žinoma, tobulėti yra kur, o tuo labiau, kai yra ir potencialo. Galiu teigti, kad mūsų visuomenė sąmoningėja, atsakomybę už savo ir savo šeimos narių saugumą ne tik deleguoja pareigūnams, bet ir perima patys“. Apibendinant galima teigti, kad Žaliakalnio komisariato teritorijoje aktyvių visuomenės narių skaičius šiuo metu yra vertinamas teigiamai ir turi tendenciją didėti.

Informantų buvo prašyta įvardinti konkrečią tyrinėjamų visuomenės grupių veiklos naudą ir pateiktas klausimas „Kokią konkrečią naudą kasdieniniame pareigūnų darbe vykdant policijos funkcijas, gaunate iš policijos rėmėjų ar „Saugios kaimynystės“ grupių aktyvistų?“ Visi informantai tvirtino, jog šios grupės turi poveikį. Informantas V¹ teigė, kad „siekdami stiprinti visuomenės saugumą, žmonių pasitikėjimą bei ugdyti pilietiškumą nuovada įtraukia policijos rėmėjus įgyvendinant įvairias prevencines programas, jie padeda vykdyti nepilnamečių teisės pažeidimų ir žalingų įpročių prevenciją, moko vaikus ir paauglius tvarkos, pagarbos vyresniesiems, įstatymų gerbimo ir kt.“ V² teigė, kad policijos rėmėjai vykdo ir švietėjišką veiklą, „jie kartu su prevencijos pareigūnais vyksta į susitikimus su „Saugios kaimynystės“ grupėmis. Vykdo instruktažus, kaip elgtis įvairiose situacijose, pavyzdžiui, vykstant viešosios tvarkos pažeidimams, nesunkiems nusikaltimams. Pagrindinis aspektas, kurį tokiais atvejais turi įsisąmoninti piliečiai – jie neturi patys sulaikyti pažeidėjų“. P¹ konstatavo, kad „policijos rėmėjai ypač pasitarnauja vykdant patikrinimus (*tyrėjo pastaba* – reidus), ar parduotuvėse nepilnamečiams parduodamos nepilnamečiams draustinos parduoti prekės (alkoholiniai gėrimai, tabako gaminiai)“. Informantas V¹ akcentavo, kad „policijos rėmėjai, atlikdami savo funkcijas, investuoja savo laiką ir lėšas. Policijos rėmėjai patys nusiperka skiriamąją atributiką – liemenes ir kepurės. Pavyzdžiui, kai vyksta patikrinimai vietose, priskirtose landynių kategorijai, arba kai į tam

tikras vietas, kur vykdomi ekonominiai nusikaltimai, kontrabandinių, akcizinių prekių realizavimas, vyksta pareigūnės moterys, kartu su jomis vyksta ir policijos rėmėjai, jie atlieka pastiprinimo funkciją“. Pastarasis informantas minėjo ir tai, jog į tokius patikrinimus neretai važiuojama policijos rėmėjų asmeninėmis transporto priemonėmis ir degalais“. Informantas P² įvardijo dar vieną policijos rėmėjų, kaip poveikio priemonių, veiksmą. „Policijos rėmėjai padeda vykdyti patikrinimus, ar nepažeidžiami įstatymai vykdant prekybą nakties metu“. Norint alkoholiniais gėrimais prekiauti nakties metu, t. y. nuo 22 val., prekyvietėms reikia turėti specialius leidimus, o kliento nupirktą alkoholinį gėrimą pardavėjas privalo atkimšti.

Reikia paminėti tai, kad visi informantai pabrėžė, jog ant pastatų pakabinta lentelė „Saugi kaimynystė“ veikia kaip prevencinė priemonė. Jau buvo minėta, kad šioje programoje daugiau dalyvauja vyresniojo amžiaus žmonės, tarp jų nemažai senjorų (pensininkų). Pastarieji, kaip teigia informantas V¹, „dažnai pro langus stebi kiemus, todėl pastebi nepažįstamus ar įtartinus asmenis, vykdančius smulkias vagystes, apie tai praneša pareigūnams. Reikia paminėti ir tai, kad pasitaiko atvejų, kai tie pranešimai būna netikslūs arba net chroniški, t. y. nuolat kartojasi iš tų pačių piliečių. Tačiau gerųjų istorijų pavyzdžiai skatina piliečius stebėti, matyti, girdėti ir taip padėti vieni kitiems“. Analizuojant informantų pateiktą informaciją akivaizdu, kad viešosios policijos ir visuomenės bendradarbiavimas pasiteisina.

Atlikus interviu galima teigti, kad abiejų nuovadų vadovai teigiamai vertina viešosios policijos ir visuomenės grupių – programos „Saugi kaimynystė“ ir policijos rėmėjų – bendradarbiavimą. Apibendrinant galima teigti, kad vis daugiau visuomenė narių tampa socialiai atsakingesni ar socialiai atsakingi. Programa „Saugi kaimynystė“ skatina bendradarbiavimą tarp bendruomenės narių, glaudina ryšį; policijos rėmėjai tampa realiais policijos pagalbininkais – abi šios grupės atlieka reikšmingą funkciją užkertant kelią viešosios tvarkos pažeidimams bei vykdant nusikalstamumo prevenciją. Pastarosios visuomenės grupės bendradarbiaudamos su viešąja policija padeda pareigūnams užtikrinti jau minėtą viešąją tvarką, visuomeninę rimtį, gyventojų saugumą, dalyvauja užkardant nusikalstamas veikas, išaiškinant ekonominius nusikaltimus, Kelių eismo taisyklių pažeidėjus ir pan.

3.2.2. Anketinės apklausos rezultatų analizė

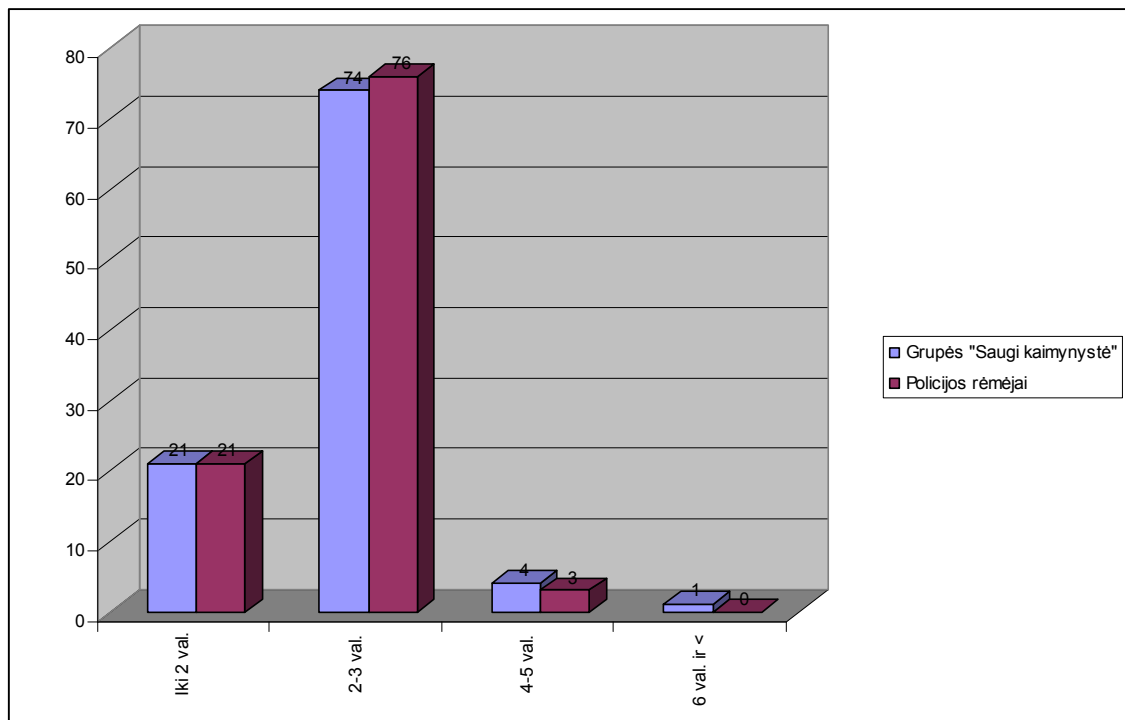
Tyrimo, kaip jau minėta, dalyvavo 246 Kauno miesto Žaliakalnio mikrorajono gyventojų. Iš jų 211 grupių „Saugi kaimynystė“ narių ir 35 policijos rėmėjai. Išsami tiriamųjų charakteristikos lentelė pateikta 44 puslapyje (žr. 2 lentelėje). Kiti duomenys apie kiekybinio tyrimo respondentus:

- 35 policijos rėmėjai: 23 vyrai, 12 moterų; daugiausiai asmenys iki 30 m. amžiaus;

- 211 grupių „Saugi kaimynystė“ narių iš 20 grupių: 109 vyrai, 137 moterys; daugiausiai vyresnio amžiaus asmenys;
- vienintelis kiekybinio tyrimo imties kriterijus – asmuo, priklausantis policijos rėmėjams arba programos „Saugi kaimynystė“ narys.

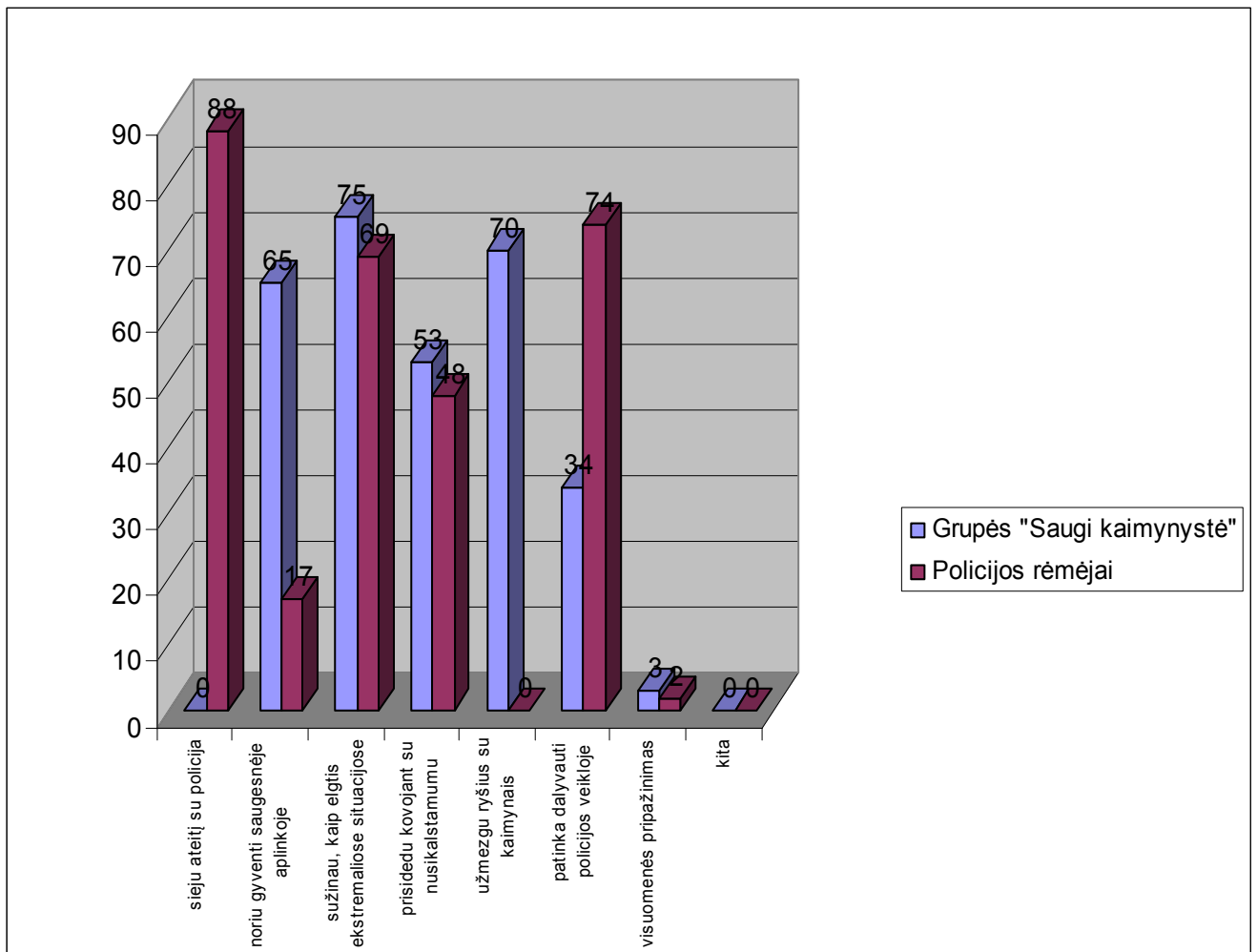
Analizuojant klausimyno duomenis matyti, kad piliečiai, priklausantys policijos rėmėjams arba „Saugios kaimynystės“ grupėms, dažniausiai šiai veiklai per savaitę skiria 2–3 val., atitinkamai 74 proc. ir 76 proc. visų apklaustų respondentų (žr. 2 pav.).

2 pav. Laikas, skiriamas policijos rėmėjo/ „Saugios kaimynystės“ grupės veiklai per savaitę

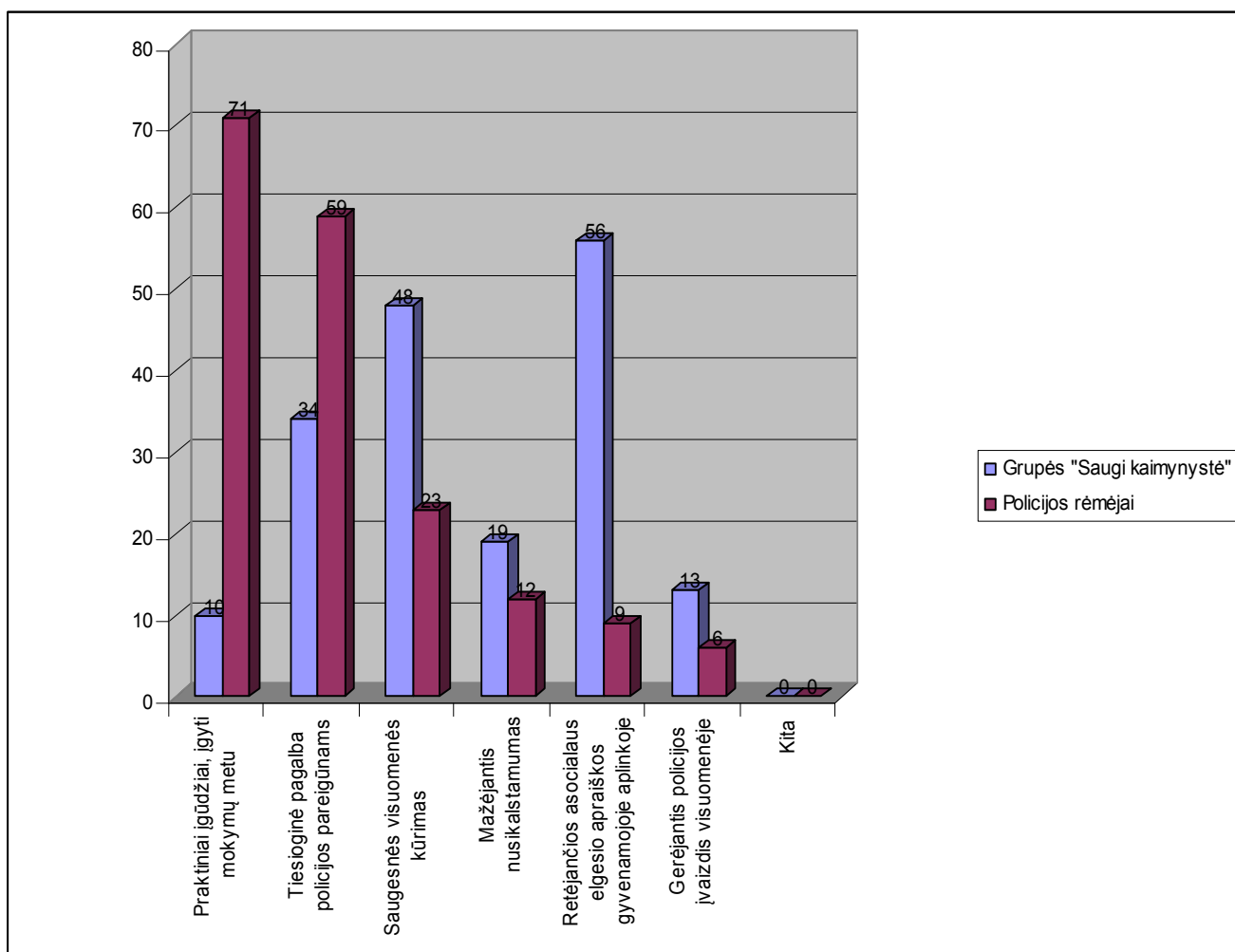
Grupių „Saugi kaimynystė“ nariai, atsakydami į klausimą „*Kodėl tapote policijos rėmėju/ „Saugios kaimynystės“ grupės nariu?*“ rinkosi keletą variantų. Populiariausi iš jų buvo: „Sužinau, kaip elgtis esant ekstremalioms situacijoms“ (75 proc.), „Užmezgami artimesni ryšiai su kaimynais“ (70 proc.) ir „Noriu gyventi saugesnėje aplinkoje“ (65 proc.). Policijos rėmėjai dažniausiai rinkosi šiuos atsakymus „Sieju savo ateitį su policija“ (88 proc.), „Patinka dalyvauti policijos veikloje“ (74 proc.) ir „Sužinau, kaip elgtis esant ekstremalioms situacijoms“ (69 proc.). Matyti, kad visiems respondentams svarbu žinoti, kaip elgtis ekstremaliose situacijose, nes tiek grupių „Saugi kaimynystė“ nariai, tiek policijos rėmėjai viena iš dažniausių priežasčių pasirinko būtent šią galimybę (žr. 3 pav.).

3 pav. Priežastys, lėmusios apsisprendimą tapti policijos rėmėju/ „Saugios kaimynystės“ grupės nariu (3 svarbiausios)

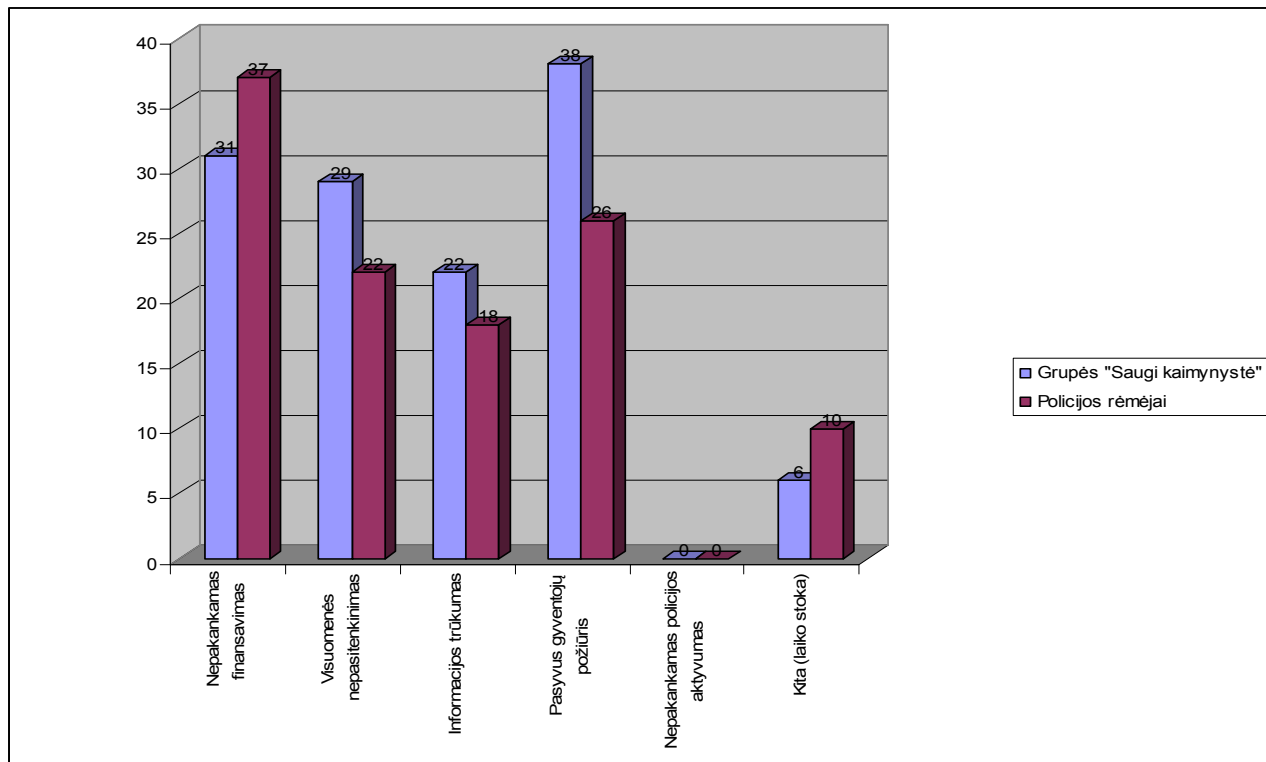
Atsakydami į klausimą „Jūsų nuomone, kokia yra dalyvavimo policijos rėmėjo/ „Saugios kaimynystės“ grupės veikloje nauda?“ respondantai taip pat rinkosi daugiau nei vieną atsakymo variantą. Svarbiausiais grupių „Saugi kaimynystė“ nariai įvardino „Retėjančias asocialaus elgesio apraiškas gyvenamojoje aplinkoje“ (56 proc.), „Saugesnės visuomenės kūrimą“ (48 proc.) ir „Tiesioginę pagalbą policijos pareigūnams“ (34 proc.). Tuo tarpu policijos rėmėjai dažniausiai rinkosi „Praktinius įgūdžius, įgytus mokymų metu“ (71 proc.), „Tiesioginę pagalbą policijos pareigūnams“ (59 proc.) ir „Saugesnės visuomenės kūrimą“ (23 proc.)“. Kaip matyti visiems tyrimo respondentams svarbu sukurti saugesnę visuomenę ir padėti policijos pareigūnams (žr. 4 pav.).

4 pav. Dalyvavimo policijos rėmėjo/ „Saugios kaimynystės“ grupės veikloje nauda

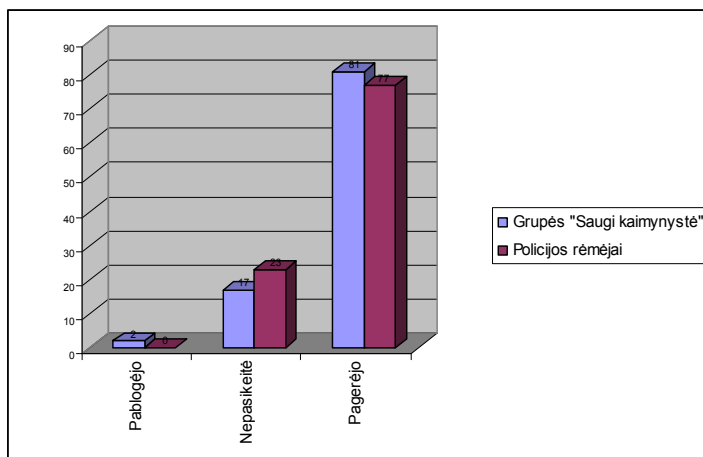
Atsakydami į klausimą „Su kokiais sunkumais susiduriate dalyvaudami policijos rėmėjų/ „Saugios kaimynystės“ grupių veikloje?“ grupių „Saugi kaimynystė“ nariai dažniausiomis problemomis įvardino „Pasyvų gyventojų požiūrį į šias veiklas, kaip galinčias padėti išspręsti kasdienes problemas“ (38 proc.), ir „Nepakankamą finansavimą“ (31 proc.). Svarbu paminėti, kad policijos rėmėjai viena iš dažniausių problemų taip pat paminėjo „Nepakankamą finansavimą“ (37 proc.), o taip pat ir „Pasyvų gyventojų požiūrį į šias veiklas, kaip galinčias padėti išspręsti kasdienes problemas“ (26 proc.). Akivaizdu, kad abiejų tiriamų visuomenės grupių požiūris šiuo klausimu sutapo. Iš to galima daryti prielaidą, kad visi respondentai supranta, jog trūksta gyventojų aktyvumo įgyvendinant šias veiklas bei kuriant saugią visuomenę ir stabdant asocialaus elgesio apraiškas artimoje aplinkoje (žr. 5 pav.).

5 pav. Sunkumai, su kuriais veikloje susiduria policijos rėmėjai/ „Saugios kaimynystės“ grupės

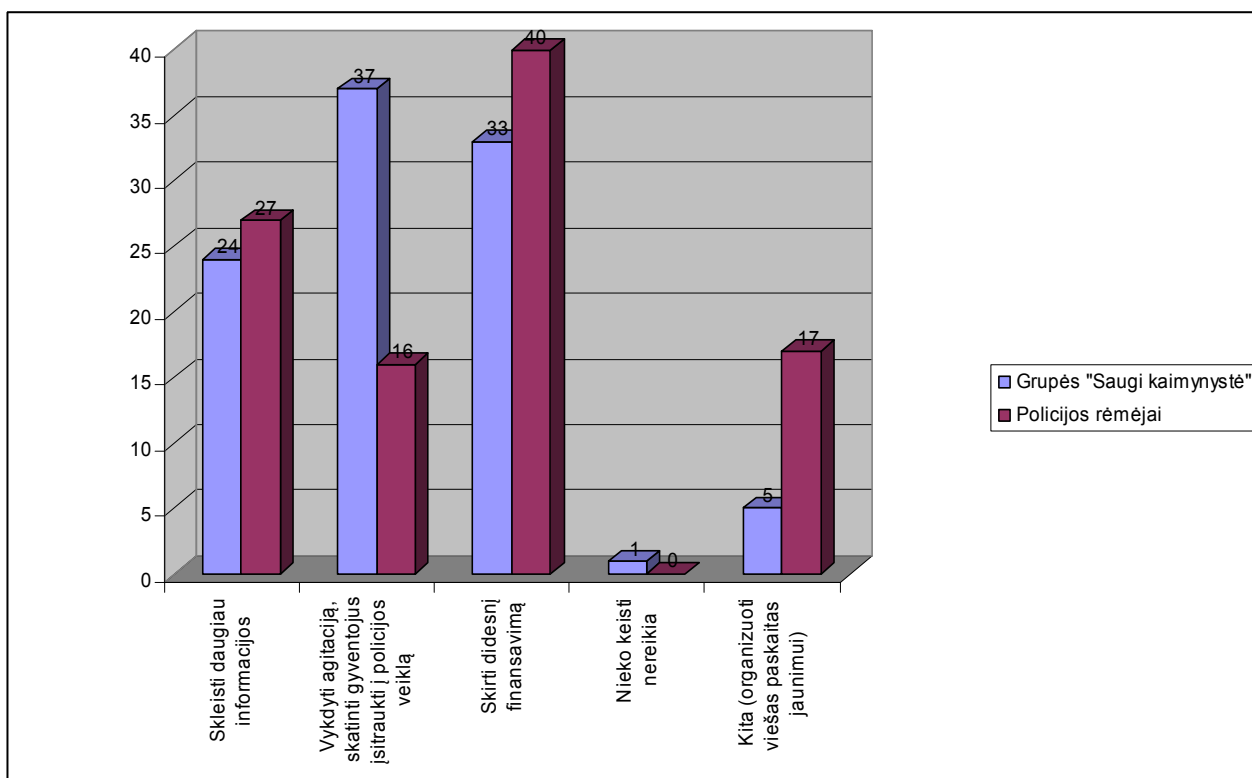
Klausimo „Kaip pasikeitė Jūsų nuomonė apie policijos pareigūnų darbą, kai pradėjote dalyvauti policijos rėmėjų/ „Saugios kaimynystės“ grupių veikloje?“ atsakymai pasiskirstė gana tolygiai. Tiek grupių „Saugi kaimynystė“ nariai, tiek policijos rėmėjai dažniausiai teigė, kad pradėjus dalyvauti šių grupių veikloje jų nuomonė apie policijos pareigūnų darbą pagerėjo (žr. 6 pav.). Galima daryti išvadą, kad minėtos veiklos ne tik padeda didinti gyventojų saugumą, bet ir pagerinti viešosios policijos įvaizdį visuomenės akyse.

6 pav. Asmeninės nuomonės apie policijos pareigūnų darbą kaita pradėjus dalyvauti policijos rėmėjų/ „Saugios kaimynystės“ grupių veikloje

Paskutinio klausimo „Jūsų nuomone, kaip patobulinti visuomenės ir policijos bendradarbiavimą?“ populiariausi atsakymų rezultatai tarp grupių „Saugi kaimynystė“ narių buvo „Vykdėti agitaciją, skatinant gyventojus įsitraukti į policijos veiklą“ (37 proc.). Policijos rėmėjai siūlė „Skirti didesnę finansavimą“ (40 proc.). Taip pat atitinkamai 5 proc. ir 17 proc. respondentų siūlė organizuoti viešas paskaitas jaunimui (žr. 7 pav.).

7 pav. Priemonės visuomenės ir policijos bendradarbiavimo tobulinimui

Apibendrinant Kauno miesto Žaliakalnio mikrorajone atliktos anketinės apklausos rezultatus matyti, kad grupių „Saugi kaimynystė“ nariai ir policijos rėmėjai, šiai veiklai skirdami 2–3 val. per savaitę ir nuolat bendradarbiaudami su vietos viešosios policijos pareigūnais, siekia sukurti saugesnę aplinką sau ir savo artimiesiems. Mikrorajono gyventojų nuomone šis būdas padeda artimiau bendrauti su kaimynais, o taip pat sužinoti, kaip elgtis esant ekstremalioms situacijoms ir tiesiogiai padėti policijos pareigūnams jų darbe. Respondentai pastebėjo, kad nepaisant anksčiau minėtų privalumų, vis dar trūksta pačių gyventojų aktyvumo bei tinkamo finansavimo tam, kad veiklą įgyvendinimas vyktų sklandžiai. Respondentai atskleidė, kad pradėjus dalyvauti šiose programose jų nuomonė apie viešąją policiją ir jos darbą pagerėjo.

Išanalizavus Kauno miesto Žaliakalnio ir Eigulių policijos nuovadose bei Kauno Žaliakalnio mikrorajone atlikto tyrimo (interviu ir anketinės apklausos) rezultatus matyti, jog policijos nuovadų

vadovai visuomenės ir policijos bendradarbiavimą vertina teigiamai. Galima daryti išvadą, kad policijos bendrakūra koordinuojant policijos rėmėjų veiklą ir įgyvendinant prevencinę programą „Saugi kaimynystė“ padeda užkardyti kasdienes smulkius nusikaltimus bei skatina bendradarbiavimą tarp bendruomenės narių ir padeda kurti glaudesnius ryšius tarp policijos ir visuomenės. Tyrimo rezultatai parodė, kad policijos rėmėjai yra realūs pagalbininkai, padedantys užtikrinti viešosios policijos funkcijų vykdymą. Taip pat matyti, kad grupių „Saugi kaimynystė“ nariai ir policijos rėmėjai kartu su viešąja policija palaiko viešąją tvarką bendruomenėse, visuotinę rimtį, užtikrina gyventojų saugumą, dalyvauja užkardant smulkius nusikaltimus ar išaiškinant ekonominius nusikaltimus, kelių eismo taisyklių pažeidėjus.

IŠVADOS

1. Atlikus mokslinės literatūros ir dokumentų analizę, galima teigti, kad *atskleidus* bendrakūros viešųjų paslaugų teikime esmę ir veiksnius *paaiškėjo*, kad tai kompleksiškas reiškinys aiškinamas, kaip vertės kūrimo procesas visų suinteresuotųjų pusių pastangomis, šiuo atveju – viešosios policijos ir visuomenės (gyventojų).

2. Atlikus mokslinės literatūros analizę *pastebėta*, kad viešosios paslaugos samprata skirtingose valstybėse priklauso nuo jų socialinio, kultūrinio bei finansinio išsivystymo lygio.

3. *Nustačius* bendrakūros viešosios policijos paslaugų teikime formas *matyti*, kad vienos iš populiariausių bendradarbiavimo formų tiek užsienio valstybėse, tiek Lietuvoje yra prevencinė programa „Saugi kaimynystė“ ir policijos rėmėjų veikla.

4. *Išanalizavus* mokslinę literatūrą *paaiškėjo*, kad Lietuvos visuomenė policijos rėmėjų ir programos „Saugi kaimynystė“ atveju vis dar ne tokia aktyvi, kaip kitose valstybėse (pavyzdžiui, Didžiojoje Britanijoje, Estijoje), todėl yra būtina viešosios policijos agitacija, skatinant gyventojus įsitraukti į šias veiklas.

5. Atlikus bendrakūros viešosios policijos paslaugų teikime Kauno Žaliakalnio mikrorajone tyrimą *išryškėjo*, kad:

- tai intensyviai šioje teritorijoje vykdomas procesas, kurio įgyvendinimui pasitelkiama policijos rėmėjų ir grupių „Saugi kaimynystė“ narių pagalba;
- policijos rėmėjai ir programa „Saugi kaimynystė“ yra reikšmingos gyventojų bendradarbiavimo su Kauno Žaliakalnio ir Eigulių policijos nuvadų pareigūnais formos, kurios padeda užkirsti kelią viešosios tvarkos pažeidimams bei vykdyti nusikalstamumo prevenciją;
- tapę policijos rėmėjais ar grupių „Saugi kaimynystė“ nariais, gyventojai pradėjo geriau vertinti viešosios policijos pareigūnų darbą.

REKOMENDACIJOS

Kauno miesto Žaliakalnio ir Eigulių policijos nuovadoms:

- Skleisti bendrakūros viešosios policijos paslaugų teikime patirtį lokaliu (ypač) ir nacionaliniu mastu (televizijos, radijo laidose, spaudoje, internete, lankstinukuose).
- Skatinti aktyviausius pareigūnus, aktyviausius policijos rėmėjus, aktyviausias programas „Saugi kaimynystė“ grupes.

Visiems Kauno miesto komisariatams/ Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos policijos įstaigoms:

- Sistemingai agituoti piliečius įsitraukti į policijos rėmėjų veiklą arba tapti programos „Saugi kaimynystė“ nariais.
- Konsultuotis su gerų pasiekimų bendrakūros procese pasiekusiais komisariatais.

Savivaldybių administracijai:

- Skirti papildomų lėšų policijos rėmėjų veiklai ir programos „Saugi kaimynystė“ įgyvendinimui.

Vidaus reikalų ministerijai:

- Skatinti nuolatinę policijos įstaigų dalijimąsi gerąja bendrakūros patirtimi.
- Bendrakūros viešųjų paslaugų teikime pavyzdžius panaudoti policijos įvaizdžio gerinimui.
- Skirti papildomų lėšų policijos rėmėjų veiklai ir programos „Saugi kaimynystė“ įgyvendinimui.

LITERATŪRA

1. Alford, J. (2002). Defining the Customer in the Public Sector: a Social Exchange Perspective. *Public Administration Review*, 3 (62), 37–46.
2. Alford, J. (2002). Why do Public Sector Clients Co-produce? Towards a Contingency Theory. *Administration & Society*, 1 (34), 32–56.
3. Antanavičiūtė, R. (2014). *Gyventojų dalyvavimas nusikalstamumo prevencijoje*. Magistro darbas. Baudžiamosios teisės ir proceso institutas. Vilnius, MRU.
4. Arimavičiūtė, M. (2005). *Viešojo sektoriaus institucijų strateginis valdymas*. Vilnius: MRU.
5. Bagdonienė, L., Hopenienė, R. (2004). *Paslaugų marketingas ir vadyba*. Kaunas: Technologija.
6. Bitinas, B., Rupšienė, L., Žydzūnaitė V. (2008). *Kokybinių tyrimų metodologija*. Klaipėda: S. Jokužio leidykla – spaustuvė.
7. Bitner, M. J., Faranda, W. T., Hubbert, A. R., Zeitham, V. A. (1997). Customer Contributions and Roles in Service Delivery. *International Journal of Service Industry Management*, 3 (8), 193–205.
8. Bovaird, T. (2007). Beyond Engagement and Participation – User and Community Coproduction of Public Services. *Public Administration Review*, 2 (8), 24–31.
9. Bovaird, T., Downe, J. (2009). Innovation in Public Engagement and Co-production of Services. Policy Paper for Department of Communities and Local Government. Cardiff: Cardiff Business School.
10. Bowers, M. R., Martin, Ch. L. (2007). Trading Places Redux: Employees as Customers, Customers as Employees. *Journal of Services Marketing*, 2 (21), 88–98.
11. Brandsen, T., Pestoff, V. (2006). Co-production, the Third Sector and the Delivery of Public Services: An Introduction. *Public Management Review*, 4 (8), 493–501.
12. Brudney, J. L., England, R. E. (1983). Toward a Definition of the Co-Production Concept. *Public Administration Review*, 42, 59–65.
13. Brown, T., Potomski, M., Slyke, D. (2008). *Changing modes of service delivery: costs and constraints*. London: Compass.
14. Chua, C., Sweeney, J. C. (2003). *Customer Participation in Service Production: Development of a Multidimensional Scale*. Australia: Adelaide.
15. Dikavičius, V., Stoškus, S. (2003). *Visuotinė kokybės vadyba*. Kaunas: Technologija.
16. Dong, B., Evans, K. R., Zou, S. (2008). The Effects of Customer Participation in Co-created Service Recovery. *Journal of the Academy of Marketing Science*, 36 (1), 123–137.
17. Dvorak, J. (2006). Valstybės ir piliečių kodalyvavimas viešųjų paslaugų sferoje. *Pilietinė visuomenė: politikos įpilietinimo projekcijos* (p. 82–117) Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla.
18. Gannon, Z., Lawson, N. (2008). *Co-production: the Modernisation of Public Services by Staff and Users*. London: Compass.
19. Gaulė, E., Segalovičienė, I., Šarkutė, L., Rauleckas, R., Petrauskienė, R. (2014). Baigiamųjų darbų rengimo metodiniai reikalavimai. Kaunas: KTU.

20. Europos vartotojų pasitenkinimo valdymo vadovas [žiūrėta 2015-04-21]. Prieiga per internetą: <http://vakokybe.vrm.lt/index.php?id=525>.
21. Kalinina, T. A. (2005). Types and Forms of a Single Offense and Its Distinction from Multiple Offenses. Dissertation of Candidate of Law Science. Moskva, p. 11.
22. Kalvaitis, B. (1932). Trumpa policijos istorijos apžvalga. *Policija* 3 (46), p. 9–11.
23. Kuconis, P., Nekrošius, V. (2000). *Teisėsaugos institucijos*. Vilnius: Šviesa.
24. Lemtingi posūkiai Lietuvos policijos istorijoje (1993). Vilnius: Šviesa.
25. Lietuvos milicijos – policijos istorijos atspindžiai 1918–1940 metai. (2009) [žiūrėta 2015-04-12]. Prieiga per internetą: <http://www.voruta.lt/lietuvas-milicijos-%E2%80%93-policijos-istorijos-atspindziai-1918%E2%80%931940-metai/>.
26. Lietuvos policijos 2014 m. veiklos ataskaita visuomenei [žiūrėta 2015-04-10]. Prieiga per internetą: <http://www.policija.lt/index.php?id=2875>.
27. Lietuvos policijos 2013 m. veiklos ataskaita visuomenei [žiūrėta 2015-04-10]. Prieiga per internetą: <http://www.policija.lt/index.php?id=2875>.
28. Lietuvos Policijos įstatymas. *Žin.*, 1990, Nr. 2-22.
29. Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas. *Žin.*, 2000, Nr. 89-2741.
30. Lietuvos Respublikos policijos rėmėjų įstatymas. *Žin.*, 1998, Nr. 60-1705.
31. Lietuvos Respublikos policijos veiklos įstatymas. *Žin.*, 2000, Nr. 90-2777.
32. Lietuvos Respublikos Konstitucija. *Žin.*, 1992, Nr. 33-1014.
33. Lietuvos Respublikos vidaus tarnybos statuto patvirtinimo įstatymas. *Žin.*, 2003, Nr. 42-1927.
34. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2001 m. sausio 29 d. nutarimo Nr. 98 „Dėl policijos departamento prie Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijos įsteigimo ir nuostatų patvirtinimo“ pakeitimo“. *Žin.*, 2009, Nr. 121-5199.
35. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos teisėsaugos institucijų keitimosi informacija su kitų Europos Sąjungos valstybių narių teisėsaugos institucijomis taisyklių patvirtinimo“. *Žin.*, 2009, Nr. 77-3175.
36. Kazakevičiūtė, A., Bagdonienė, L., Sudhansu, R. (2012). Bendrakūros kompleksškumas išteklių, tiekimo grandinės valdymo ir atvirųjų inovacijų teorijų sandūroje [žiūrėta 2015-04-21]. Prieiga per internetą: http://vddb.library.lt/fedora/get/LT-eLABa-0001:J.04~2012~ISSN_1648-9098.N_4_28.PG_188-196/DS.002.0.01.ARTIC.
37. Kim, A. J. (2000). *Community Building on the Web: Secret Strategies for Successful Online Communities*. Peachpit Press.
38. Macintyre, S., Ellaway, A. (2003). *Neighborhoods and health: An overview*. New York: Oxford University Press.
39. Mančinskas, Č. (1998). *Policija Lietuvoje 1918–1940 metais*. Vilnius: Alma Litera.
40. Mottiar, Sh., White, F. (2003). *Co-production as a Form of Service Delivery: Community Policing in Alexandra Township*. Cambridge: Polity Press.

41. Nikartas, S. (2012). *Piliečių dalyvavimo formos užtikrinant visuomenės saugumą Lietuvoje*. Vilnius: MRU.
42. – [žiūrėta 2015-03-24]. Prieiga per internetą: <<http://www.esparama.lt/projektas?id=38261&pgsz=10>>.
43. – [žiūrėta 2015-03-24]. Prieiga per internetą: <<https://www.antakalniobustas.lt/index.php/puslapiai/kalba-antakalnis/naujienos/saugi-kaimynyste-kas-tai-i/107238>>.
44. – [žiūrėta 2015-04-10]. Prieiga per internetą: <<http://www.kbca.lt/articles/view/581>>.
45. – [žiūrėta 2015-04-10]. Prieiga per internetą: <www.metpolicecareers.co.uk>.
46. – [žiūrėta 2015-04-10]. Prieiga per internetą: <<http://content.met.police.uk/Site/saferneighbourhoods>>.
47. Parsons, W. (2001). *Viešojo politika*. Vilnius: Eugrimas.
48. Pataševs, V. (2009). *Informacinis metodinis leidinys policijos rėmėjams*. Vilnius.
49. Pažyma apie Policijos departamento veiklą 2000 metais ir prioritetinės veiklos kryptis 2001 metais [žiūrėta 2015-03-24]. Prieiga per internetą: <<http://www.policija.lt/index.php?id=2875>>.
50. Pestoff, V. (2004). *Co-production and Personal Social Services*. Universitat De Barcelona.
51. Pestoff, V. (2006). Citizens and Co-production of Welfare Services: Childcare in eight European countries. *Public Management Review*, 4 (8), 503–519.
52. Pruskus, V. (2003). *Sociologija. Teorija ir praktika*. Vilnius, VTKV.
53. Sampson, R., Morenoff, J., Gannon-Rowley, T. (2002). *Assessing "neighborhood effects": Social processes and new directions in research*. New York press.
54. Saugios kaimynystės grupių programos pristatymas [žiūrėta 2015-04-02]. Prieiga per internetą: <<http://kbca.lt/articles/view/581>>.
55. Saugios savivaldybės koncepcija [žiūrėta 2015-04-02] Prieiga per internetą: <http://www.esparama.lt/es_parama_pletra/failai/ESFproduktai/2011_Saugios_savivaldybes_koncepcija.pdf>.
56. Scriven, P. (2012). *International focus: public service co-production around the world*. Guardian News and Media Limited.
57. Šešioliktosios Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2012–2016 metų programa [žiūrėta 2015-04-10]. Prieiga per internetą: <http://www.smm.lt/uploads/documents/veikla/planaimo_dokumentai/dok439761_1.DOC>.
58. Usačiovas, V. (2009). *Policijos institucijų sistema pasaulyje*. Kaunas: Alma Litera.
59. Valickas, G. (1997). *Psichologinės asocialaus elgesio ištakos*. Vilnius: Šviesa.
60. Visuomenės savisaugos sistemos Lietuvoje būklės ir visuomenės bendradarbiavimo su teisėsaugos institucijomis analizė [žiūrėta 2015-04-12]. Prieiga per internetą: <<http://www.vrm.lt/uploads/media/Analyze.doc>>.
61. Wessels, J. (2003). *Baudžiamoji teisė. Bendroji dalis. Baudžiamoji veika ir jos struktūra*. Vilnius: Eugrimas.
62. Whitaker, G. (1980). Co-production: Citizen Participation in Service Delivery. *Public Administration Review*, 40 (3), 240–246.

INTERVIU KLAUSIMAI

1. *Klausimas:* „Kaip vertinate policijos, kaip viešosios institucijos, gebėjimą motyvuoti ir didinti programos „Saugi kaimynystė“ ir policijos rėmėjų gretas?“
2. *Klausimas:* „Kokiais konkrečiais būdais policija įtraukia Žaliakalnio mikrorajono gyventojus į programos „Saugi kaimynystė“ įgyvendinimą ir policijos rėmėjų veiklą?“
3. *Klausimas:* „Ar, jūsų nuomone, šiose veiklose dalyvauja pakankamai Žaliakalnio mikrorajono gyventojų (policijos rėmėjų/ saugios kaimynystės grupių aktyvistų)?“
4. *Klausimas:* „Kokią konkrečią naudą kasdieniniame pareigūnų darbe vykdam policijos funkcijas, gaunate iš policijos rėmėjų ar „Saugios kaimynystės“ grupių aktyvistų?“

KLAUSIMYNAS

Esu Andrius Augustanavičius, Kauno Technologijos Universiteto magistrantas. Kauno miesto Žaliakalnio mikrorajone vykdu tyrimą apie bendrakūrą viešosios policijos paslaugų teikime. Noriu išsiaiškinti, kaip policija, teikdama viešąsias paslaugas, bendradarbiauja su gyventojais, siekdama užtikrinti jų saugumą. Apklausą anoniminę, o rezultatai bus naudojami tik apibendrintai. Tinkamą atsakymą pažymėkite X.

Dėkoju už Jūsų bendradarbiavimą.

1. Jūsų amžius:

- ☐ iki 18 ☐ 19–30 ☐ 31–59 ☐ 60 ir daugiau

2. Jūsų lytis:

- ☐ moteris ☐ vyras

3. Jūsų išsilavinimas:

- ☐ pagrindinis (10 kl.) ☐ vidurinis (12 kl.) ☐ profesinis
☐ aukštesnysis ☐ aukštasis ☐ nebaigtas aukštasis

4. Jūsų užsiėmimas:

- ☐ viešojo sektoriaus darbuotojas ☐ privataus sektoriaus darbuotojas ☐ statutinis pareigūnas
☐ laikinai nedirbu ☐ studentas ☐ pensininkas

5. Kiek laiko skiriate policijos rėmėjo/ „Saugios kaimynystės“ grupės veiklai per savaitę?

- ☐ Iki 2 val. ☐ 2–3 val. ☐ 4–5 val. ☐ 6 ir daugiau

6. Kodėl tapote policijos rėmėju/ „Saugios kaimynystės“ grupės nariu? (pažymėkite 3 svarbiausius)

- ☐ sieju savo ateitį su policija;
☐ noriu gyventi saugesnėje aplinkoje;
☐ sužinau, kaip elgtis esant ekstremaliomis situacijomis;
☐ prisidedu prie kovos su nusikalstamumu;
☐ užmezgami artimesni ryšiai su kaimynais;
☐ patinka dalyvauti policijos veikloje;

- ☐ visuomenės pripažinimas;
- ☐ kita _____

7. Jūsų nuomone, kokia yra dalyvavimo policijos rėmėjo/ „Saugios kaimynystės“ grupės veikloje nauda?

- ☐ praktiniai įgūdžiai, įgyti mokymų metu;
- ☐ tiesioginė pagalba policijos pareigūnams;
- ☐ saugesnės visuomenės kūrimas;
- ☐ mažėjantis nusikalstamumas;
- ☐ retėjančios asocialaus elgesio apraiškos gyvenamojoje aplinkoje;
- ☐ gerėjantis policijos įvaizdis visuomenėje;
- ☐ kita _____

8. Su kokiais sunkumais susiduriate dalyvaudami policijos rėmėjo/ „Saugios kaimynystės“ grupių veikloje?

- ☐ nepakankamu finansavimu;
- ☐ visuomenės nepasitenkinimu;
- ☐ informacijos apie šias veiklas trūkumas;
- ☐ pasyvus gyventojų požiūris į šias veiklas, kaip galinčias padėti išspręsti kasdienines problemas;
- ☐ nepakankamas policijos aktyvumas skatinant šių veiklų įgyvendinimą;
- ☐ kita _____

9. Kaip pasikeitė Jūsų nuomonė apie policijos pareigūnų darbą, kai pradėjote dalyvauti policijos rėmėjo/ „Saugios kaimynystės“ grupių veikloje?

- ☐ Pablogėjo ☐ Nepasikeitė ☐ Pagerėjo

10. Jūsų nuomone, kaip patobulinti visuomenės ir policijos bendradarbiavimą?

- ☐ skleisti daugiau informacijos apie galimą bendradarbiavimą;
- ☐ vykdyti aktyvią agitaciją, skatinant gyventojų įsitraukimą į policijos veiklas;
- ☐ skirti didesnę finansavimą;
- ☐ nieko keisti nereikia;
- ☐ kita _____

SAUGIOS KAIMYNYSTĖS GRUPIŲ KŪRIMO REKOMENDACIJOS

Pakopos numeris	Veikla
1	Susipažinkite su savo kaimynais. Pasikeiskite telefono numeriais, kad esant reikalui galėtumėte nesunkiai juos surasti, lankstinuko kitoje pusėje susirašykite kaimynų duomenis.
2	Susiraskite Jūsų teritoriją prižiūrinčio apylinkės inspektoriaus telefono numerį ir susitarkite dėl susitikimo.
3	Pasiruoškite šiam susitikimui, užpildydami pasiūlytą testą, aptarkite jį su kaimynais ir parodykite pareigūnui. Pasirašykite saugios kaimynystės sutartį*, kurią pasiūlys pareigūnas.
4	Siekdami padidinti namo (kiemo) saugumą, kartu su kaimynais aptarkite ir sudarykite priemonių planą, kurį norėtumėte įgyvendinti kartu su policijos bei seniūnijos darbuotojais, ir jiems jį pateikite.
5	Skatinkite savo kaimynus nebūti abejingus kreiptis į policiją pamačius nusikaltimą ar kitą teisės pažeidimą, pasirūpinkite, kad jaunimas jūsų gyvenamojoje teritorijoje turėtų kuo užsiimti.
6	Išvalykite savo kaimyniją! Į šią veiklą įtraukite visus – vaikus, paauglius, pagyvenusius žmones. Grafitai, šiukšlės, apgriuvę pastatai, apleisti automobiliai praneša potencialiems nusikaltėliams, kad jūs nesirūpinate savo gyvenamosios aplinkos saugumu, sudarote sąlygas kilti nusikaltimams. Kreipkitės į seniūną ar tam tikrą savivaldybės padalinį prašydami jų pagalbos išspręsti šias problemas.
7	Suderinkite su kaimynais, parinkite vietą ir pakabinkite stendą su saugios kaimynystės ženklu**. Jis informuos potencialius nusikaltėlius, kad namą ir kiemą saugo vieningi ir budrūs kaimynai.
8	Pasikonsultuokite su policijos, seniūnijos ar draudimo specialistais apie priemones, padėsiančias padidinti gyvenamosios aplinkos saugumą ir inicijuokite jų įgyvendinimą.

* – „Saugios kaimynystės“ sutarties pavyzdys pateikiamas 4 priede.

** – „Saugios kaimynystės“ Lietuvoje ženklų pavyzdžiai pateikiami 5 priede.

SAUGIOS KAIMYNYSTĖS SUTARTIS

Šią sutartį sudarė **Policijos padalinys**, atstovaujamas _____
(toliau vadinamas **Policija**), **Vietos savivaldybės padalinys**, atstovaujamas _____
seniūnijos (toliau vadinama **seniūnija**), **Saugios kaimynystės bendrijos nariai**, atstovaujami
_____ namų gyventojų, (toliau vadinami **nariu arba nariais**), kurie
toliau šioje Sutartyje vadinami **Šalimi** arba kartu **Šalimis**, siekdami vykdyti visapusišką darbą
užtikrinant saugumą ir gerbūvį _____ teritorijoje, sudarė šią Sutartį:

1. Sutarties dokumentai:

1.1. Sutarties dokumentus sudaro ši Sutartis ir Sutarties pakeitimai, jei Šalys susitars keisti Sutartį, taip pat šie Sutarties Priedai:

1 priedas – „Saugios kaimynystės“ sektoriaus aprašymas.

2 priedas – „Saugios kaimynystės“ sektoriaus administracijos sąrašas.

2. Sąvokos:

- 2.1. **Saugi kaimynystė** – tai pastoviais ryšiais su teritorija susijusių asmenų, siekiančių užtikrinti ir sustiprinti saugumą toje teritorijoje, bendra veikla. Saugi kaimynystė apima įvykių teritorijoje stebėjimą, pranešimą apie stebėjimo rezultatus Saugios kaimynystės Šalims ir bendradarbiavimą su gyventojais, visuomenei palaikant.
- 2.2. **Saugios kaimynystės sektorius** – tai teritorija, kurioje sektoriaus nariai įgyvendina saugios kaimynystės principus.
- 2.3. **Saugios kaimynystės sektoriaus narys** – tai 2 priede nurodytas asmuo, turintis pastovų ryšį su Saugios kaimynystės sektoriumi, patvirtinęs savo sutikimą dalyvauti Saugioje kaimynystėje. Saugios kaimynystės sektoriaus narys yra šios Sutarties Šalis.
- 2.4. **Saugios kaimynystės sektoriaus seniūnas (koordinatorius) arba saugios kaimynystės bendrijos atstovas** – tai Saugios kaimynystės sektoriaus narys, išrinktas atstovauti narių daugumai, Šalims ir tretiesiems asmenims sprendžiant klausimus, susijusius su Saugia kaimynyste.

3. Sutarties tikslai:

- 3.1. Neteisėtų veikų prevencija Saugios kaimynystės sektoriuje;
- 3.2. Saugios kaimynystės organizavimas Saugios kaimynystės sektoriuje;
- 3.3. Šalių bendradarbiavimas siekiant sutarties tikslų įgyvendinimo.

4. Šalių teisės ir pareigos:

- 4.1. Vietos seniūnija:

- 4.1.1. padeda organizuoti vietos seniūnijos Saugios kaimynystės sektorių narių mokymus (organizuoja informacines dienas, apvalaus stalo diskusijas ir pan.);
- 4.1.2. pagal galimybes padeda spausdinti informacinius leidinius (brošiūras, bukletus ir pan.) ir juos platinti;
- 4.1.3. vietos seniūnijos leidiniuose atspindi klausimus, susijusius su saugia kaimynyste;
- 4.1.4. sprendama einamuosius klausimus, bendradarbiauja su Sektoriaus seniūnu (koordinatoriumi);
- 4.1.5. pagal galimybes kitu būdu finansuoja Saugią kaimynystę.
- 4.2. Policija:
 - 4.2.1. per Saugios kaimynystės sektoriaus seniūną (koordinatorių) arba saugios kaimynystės bendrijos atstovą perduoda Saugios kaimynystės sektoriaus nariams reikalingą informaciją;
 - 4.2.2. palaiko grįžtamąjį ryšį dėl stebėjimų rezultatų, gautų iš Saugios kaimynystės sektoriaus narių;
 - 4.2.3. apie šią Sutartį praneša savo kontaktiniam asmeniui, taip pat instruktuoja kontaktinį asmenį apie Šalių bendradarbiavimą saugios kaimynystės klausimais;
 - 4.2.4. Šalių kvietimu dalyvauja mokymuose saugios kaimynystės klausimais (informacinės dienos, apvalaus stalo diskusijos ir pan.);
 - 4.2.5. mokymuose saugios kaimynystės klausimais moko Saugios kaimynystės sektoriaus narius teisėtvarkos pažeidimų prevencijos metodų ir atitinkamai elgtis;
 - 4.2.6. praneša Šalims apie teisėtvarkos pažeidimų prevencijos priemones, kurių imamasi administracinėje teritorijoje.
- 4.3. Saugios kaimynystės sektoriaus seniūnas (koordinatorius) arba saugios kaimynystės bendrijos atstovas:
 - 4.3.1. pristato Šalims Saugios kaimynystės sektoriaus narius ir joms praneša apie įvykius Saugios kaimynystės sektoriuje;
 - 4.3.2. praneša Saugios kaimynystės sektoriaus nariams apie Saugios kaimynystės veiklą ir renginius, taip pat apie iš Šalių gautą informaciją saugios kaimynystės klausimais;
 - 4.3.3. bendradarbiaudamas su Šalimis, organizuoja Saugios kaimynystės sektoriaus nariams susirinkimus ir mokymus;
 - 4.3.4. bendradarbiaudamas su Saugios kaimynystės sektoriaus nariais, organizuoja saugios kaimynystės ženklų ir stendų, kitos dalomosios medžiagos įrengimą bei platinimą Saugios kaimynystės sektoriuje;
 - 4.3.5. praneša policijai ir, prireikus, vietos seniūnijos kontaktiniam asmeniui apie stebėjimų rezultatus, turinčius reikšmės nusikalstamų veikų prieš Saugios kaimynystės sektoriaus narius, prevencijai;
 - 4.3.6. veda Saugios kaimynystės sektoriaus narių apskaitą;

- 4.3.7. Šalių kvietimu dalyvauja mokymuose saugios kaimynystės klausimais (informacinės dienos, apvalaus stalo diskusijos ir pan.);
- 4.3.8. kartą per metus užpildo ir pateikia koordinacinei tarybai arba projekto vadovui Saugios kaimynystės narių veiklos ataskaitą.
- 4.4. Saugios kaimynystės sektoriaus narys:
 - 4.4.1. sąžiningai elgiasi kitų Saugios kaimynystės sektoriaus narių atžvilgiu;
 - 4.4.2. rodo iniciatyvą saugumui Saugios kaimynystės sektoriuje gerinti;
 - 4.4.3. informuoja Sektoriaus seniūną (koordinatorių) ar saugios kaimynystės bendrijos atstovą ir kitus narius apie stebėjimų rezultatus, turinčius reikšmės nusikalstamų veikų prevencijai;
 - 4.4.4. nedelsdamas praneša policijai apie Saugios kaimynystės sektoriuje vykdomą arba įvykdytą nusikalstamą veiką;
 - 4.4.5. Sektoriaus seniūno (koordinatoriaus) ar saugios kaimynystės bendrijos atstovo kvietimu dalyvauja mokymuose saugios kaimynystės klausimais (informacinės dienos, apvalaus stalo diskusijos ir pan.);
 - 4.4.6. padeda Saugios kaimynystės sektoriaus seniūnui (koordinatoriui) ar saugios kaimynystės bendrijos atstovui įrengti saugios kaimynystės ženklus ir stendus, kitą dalomąją medžiagą, saugo juos ir gina;
 - 4.4.7. įsipareigoja naudoti asmenų duomenis, reikalingus Saugios kaimynystės sektoriaus veiklai, tik šiai veiklai. Draudžiama perduoti Saugios kaimynystės sektoriaus narių asmens duomenis tretiesiems asmenims be asmens duomenų subjekto sutikimo.

5. Saugios kaimynystės sektoriaus nario išėjimas arba pašalinimas:

- 5.1. Saugios kaimynystės sektoriaus nario išėjimas reiškia išėjusio nario Sutarties su kitomis Šalimis nutraukimą. Nario išėjimas nenutraukia tarp kitų Šalių sudarytos Sutarties.
- 5.2. Saugios kaimynystės sektoriaus narys turi teisę bet kada nutraukti Sutartį, apie savo norą raštu pranešęs Sektoriaus seniūnui (koordinatoriui) arba saugios kaimynystės bendrijos atstovui.
- 5.3. Laikoma, kad narys nutraukė Sutartį nuo tos dienos, kai įteikiamas pareiškimas.
- 5.4. Su Saugios kaimynystės sektoriaus nariu Sutartis gali būti nutraukta Saugios kaimynystės sektoriaus seniūno (koordinatoriaus) arba saugios kaimynystės bendrijos atstovo pareiškimo pagrindu. Pareiškinge nurodoma priežastis, kodėl būtina nutraukti Sutartį su Saugios kaimynystės sektoriaus nariu. To priežastis gali būti, visų pirma, pastovaus ryšio su Saugios kaimynystės sektoriumi praradimas (persikėlimas ir pan.) arba nesąžiningas elgesys kitų Saugios kaimynystės sektoriaus narių atžvilgiu. Pašalinama dėl šalinamo nario pateikiant pareiškimą.

6. Naujų Sutarties narių priėmimas:

- 6.1. Naujo nario priėmimas reiškia, kad asmuo sudarė sutartį Sutartyje nurodytomis sąlygomis su visomis šios Sutarties Šalimis.

6.2. Asmuo turi teisę sudaryti Saugios kaimynystės sektoriaus sutartį kaip šio sektoriaus narys, jei jis su Saugios kaimynystės teritorija yra susijęs pastoviais ryšiais ir nori Saugios kaimynystės sektoriuje dalyvauti Saugioje kaimynystėje.

6.3. Asmuo, norintis sudaryti Sutartį kaip Saugios kaimynystės sektoriaus narys, savo norą patvirtina pareiškime, kurį perduoda sektoriaus seniūnui (koordinatoriui) arba saugios kaimynystės bendrijos atstovui. Pastarasis, savo ruožtu, siunčia pareiškimą kitoms Šalims. Pareiškime asmuo patvirtina, kad nori dalyvauti Saugios kaimynystės veikloje savo teritorijoje, taip pat, kad jis yra supažindintas su šios Sutarties sąlygomis ir su jomis sutinka.

7. Sektoriaus seniūno išrinkimas ir atšaukimas:

7.1. Saugios kaimynystės sektoriaus seniūnas (koordinatorius) arba saugios kaimynystės bendrijos atstovas yra išrenkamas ir atšaukiamas Saugios kaimynystės sektoriaus narių balsų dauguma.

7.2. Saugios kaimynystės sektoriaus seniūno (koordinatoriaus) arba saugios kaimynystės bendrijos atstovo atšaukimas reiškia, kad jis neteko savo atstovavimo teisės.

7.3. Apie Saugios kaimynystės sektoriaus seniūno (koordinatoriaus) arba saugios kaimynystės bendrijos atstovo atšaukimą ir naujo seniūno išrinkimą Šalys praneša sektoriaus nariams.

8. Sutarties galiojimo laikas, pakeitimai ir pabaiga:

8.1. Ši sutartis pradeda galioti nuo jos sudarymo momento. Sutartis sudaryta neribotam laikui.

8.2. Šalys turi teisę keisti Sutartį tik šalių susitarimu, pranešę apie tai kitoms Sutarties šalims ne vėliau, nei prieš 1 (vieną) savaitę.

8.3. Šalys turi teisę bet kuriuo metu atsisakyti Sutarties, pranešę apie tai kitoms Sutarties šalims ne vėliau, nei prieš 1 (vieną) savaitę.

9. Šalių pranešimai:

9.1. Su šia Sutartimi Šalių pranešimai turi būti daromi raštu, išskyrus atvejus, kai tokie pranešimai yra tik informacinio pobūdžio ir jų perdavimas neturi teisinių pasekmių kitai Šaliai.

9.2. Pranešimas laikomas perduotu, jei:

9.2.1. pranešimas yra perduotas elektroniniu paštu Šalies kontaktiniu adresu ir yra gautas atsakymas, patvirtinantis elektroninio laiško gavimą;

9.2.2. pranešimas yra perduotas pasirašytinai;

9.2.3. pranešimas yra išsiųstas per pašto įstaigą registruotu laišku Šalies nurodytu adresu, ir nuo išsiuntimo praėjo 5 (penkios) kalendorinės dienos.

10. Nenugalima jėga:

10.1. Pagal šią Sutartį prisiimtų pareigų nevykdymas arba netinkamas vykdymas nelaikomas Sutarties pažeidimu, jei to priežastimi buvo aplinkybės, kurių atsiradimo Šalys sudarydamos Sutartį nenumatė ir negalėjo numatyti (Nenugalima jėga).

10.2. Nenugalima jėga – tai bet kokie nenumatyti įvykiai, kurių Sutarties Šalys negali kontroliuoti, nepriklausantys nuo Šalių valios, tarp jų – gaisras, sprogdymas, stichinės nelaimės, karas, streikas ir kt. Ši norma Šalių neatleidžia nuo bandymo taikyti priemones tokioms priežastims pašalinti, Šalys privalo tęsti savo įsipareigojimų pagal Sutartį vykdymą iškart po kliūčių pašalinimo.

10.3. Šalis, kurios veikla vykdant įsipareigojimus pagal Sutartį buvo sutrikdyta dėl Nenugalimos jėgos aplinkybių, privalo nedelsdama raštu apie tai pranešti kitai Šaliai.

10.4. Jei Nenugalimos jėgos aplinkybės veikia ilgiau 30 dienų, Šalys derybomis sprendžia galimybes įvykdyti savo įsipareigojimus pagal Sutartį.

11. Kitos sąlygos:

11.1. Visus su šia Sutartimi susijusius nesutarimus bus bandoma spręsti derybomis. Jei derybos neduos rezultato, bus bandoma nesutarimus spręsti Lietuvos Respublikos įstatymuose ir teisiniuose aktuose numatyta tvarka.

11.2. Ši Sutartis nutraukia visus prieš tai buvusių Sutarties šalių žodinius ir raštiškus susitarimus dėl šios Sutarties.

11.3. Nei viena Šalis negali perduoti savo teisių ir pareigų pagal šią Sutartį tretiesiems asmenims be raštiško kitos Šalies sutikimo.

11.4. Šalių atstovai ir kontaktiniai asmenys:

11.4.1. Vietos seniūnija: _____,

11.4.2. Policija: _____,

11.4.3. Saugios kaimynystės sektorius: _____.

11.5. Ši Sutartis surašyta lietuvių kalba trimis egzemplioriais, turinčiais vienodą juridinę galią, kiekviena Šalis gauna vieną egzempliorių.

11.6. 12. Šalių parašai:

11.7.

Vietos savivaldybė

Saugios kaimynystės sektorius

Policija

SAUGIOS KAIMYNYSTĖS LIETUVOJE ŽENKLŲ PAVYZDŽIAI

Nuotraukos surinktos iš įvairių interneto portalų

